

ಅಧ್ಯಾಯ-೩ ಜನತೆ

ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಮತ್ತು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ವಿವರ

ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕು ಒಂದು ಪುರಸಭೆ, ಲಿಂಗ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯಿತಿ ಹಾಗೂ ಎದು ಹೋಬಳಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ೧೯೬೫ ಜನವಸತಿ ಗ್ರಾಮ ಹಾಗೂ ಇಲಿ ನಿರ್ವಹಣೆ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಒಟ್ಟು ವಿಸ್ತೀರ್ಣವು ೬೮೨ ಚ.ಕ.ಮೀ. ಇದು ವಿಸ್ತಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ದೊಡ್ಡ ತಾಲೂಕಾಗಿದೆ.

೧೦೦೧ರ ಜನಗಣತಿ ಪ್ರಕಾರ ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಗಣತಿಯಾದ ಒಟ್ಟು ಕುಟುಂಬಗಳು ೪೯,೧೦೨ (ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ೪೯,೦೫೨ ಮತ್ತು ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ೧೦,೦೫೦). ಈ ತಾಲೂಕು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ. ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ೩,೬೦,೨೬೩ ಆಗಿದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ ಪುರುಷರು ೧,೮೨,೫೧೮ ಹಾಗೂ ಸೀಯರು ೧,೭೭,೫೫೫ ರಷ್ಟಾರು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ (೪೮,೨೬೨) ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದವರ ಸಂಖ್ಯೆ (೩,೧೧,೬೯೧) ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಿತು. ಹಾಗೆಯೇ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆ ರ,೫೫,೧೨೫ ಇಂತಹ ಇದ್ದರೆ, ಸೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿದ್ದಿತು (೧,೫೨,೮೫೬). ನಗರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೀಯರಿಗಿಂತ (೨೫,೮೫೮) ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆ (೨೪,೬೯೨) ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಿತು.

ಜನಸಾಂದ್ರತೆ : ಪ್ರತಿ ಚದುರ ಕೆ.ಮೀ. ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯು ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅರಿಯಲು ನೇರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಪ್ರಕಾರ ತಾಲೂಕಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತೆಯು ರೂಲಿಗಳಲ್ಲಿ ೨೬೬ ಇತ್ತು. ಇದು ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ೨೪೬ ಇದ್ದರೆ, ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ೩೬೦೬ ಆಗಿತ್ತು. ಅವಿಭಜಿತ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ತಾಲೂಕು ನಾಲ್ಕನೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದೇ ೧೦೦೧ರ ಗಣತಿಯಂತೆ, ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಜನಸಾಂದ್ರತಾ ಪ್ರಮಾಣವು ೩೬೫೬ ಆಗಿದ್ದು, ಜಿಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣ (೪೮೫೫)ಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದರೆ, ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ (೨೬೬)ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು, ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೇಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ.

మనేగలు మత్తు కుటుంబాలు : తాలూకినల్లి రెల్డర జనగణతి ప్రశార ఇద్ద ఒట్టు లీలాలైన (లిగి, లైలి గ్రామీణ వాగూ లైలా నగర) వసతి మనేగలల్లి ఒట్టు లీచ్, ఎంట్ (లింగి, అంట గ్రామీణ వాగూ లైంగి నగర) కుటుంబాలు వాసిస్తుందివు. అదే 100గా జనగణతియంతే తాలూకిన ఒట్టు లైలాంట్ (లింగి, అంగి) గ్రామీణ వాగూ 10,000 కుటుంబాలు వాసిస్తుందివు.

వసతిఛీనరు : వాసద మనెయన్న హోందిరదే గుడి, మంటప, రస్తబుద్ది, ర్యులునిల్లాణ ముంతాదేడె వాసిసుత్తిద్దు, హజ్జీనవరు భిశ్చకరు ఇల్లవే తిరుకురితుత్తారే. తాలూకినల్లి గెలగిర జనగణతియంతే అంతహ లె (గెలగుమీణ హాగూ కిరి నగర) కుటుంబగళిద్దు, గుల్ఫ (కిరి గుమీణ హాగూ కిరి నగర) పురుషరన్న హాగూ గంఱ (జిల్ల గుమీణ హాగూ లిఖి నగర) మహిళీయరన్న ఒళగొండిద్దపు.

ତାଲୁକନ ଜନସଂଖ୍ୟା ଓ ଜୀବବଣ୍ଣିଗେଯ ବିଵର

ವರ್ಷ	ಗ್ರಾಮಾಂಶ	ಪಟ್ಟಣ	ಒಟ್ಟು
೧೯೫೫-೫೬	-	-	೬೭೬೨೨
೧೯೫೭	-	-	೮೫೨೪೧
೧೯೫೯	-	-	೬೩೨೬೪
೧೯೬೧	೧೬೧೫೦೨	೧೬೫೬೯	೧೮೬೪೦೨
೧೯೬೩	೨೦೫೮೦೫	೨೨೫೫೨	೨೨೬೨೫೮
೧೯೬೫	೨೨೫೮೮೮	೨೪೬೬೯	೨೪೮೬೯೦
೧೯೬೭	೨೫೧೫೮೦	೨೭೫೫೮	೨೭೫೫೮೮
೨೦೦೧	೩೧೧೬೮	೩೮೨೫೨	೩೮೨೭೭೫

ಫೀ-ಪ್ರಾರ್ಥಕ ಪ್ರಮಾಣ : ಯಾವುದೇ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ
ಡಿ.೦೦೦ ಪುರುಷರಿಗೆ ಅನುಪಾತವಾಗಿ ಕಾಣಬರುವ ಸೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಜನಗಳಿ
ವರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾನುಪಾತ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಲಿಂಗಾನುಪಾತವು

ಪ್ರರುಷ-ಸೀಯರ ಹುಟ್ಟಿ ಸಾವಿನಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಸೂಚಕವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕಿನ ಲಿಂಗಾನುಪಾತವು ಇಲ್ಲಿ ಆಗಿದ್ದು, ಇದು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ತಾಲೂಕುಗಳ ಅನುಕ್ರಮೇಶೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡನೇ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ (ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯ ಲಿಂಗಾನುಪಾತವು ಇಲ್ಲಿ ಆಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಅಂಕಿ-ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ (ಇಲ್ಲಿ) ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಅನುಪಾತವು (ಇಲ್ಲಿ) ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ ಇರುವುದೂ ದಾವಿಲಾಗಿದೆ.

ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿನ ೧೦೯ ವರ್ಯೋಗುಂಪಿನ (ಅಂದರೆ ಈ ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ವಯಸ್ಸಿನ) ಮಕ್ಕಳ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ ಇಂದಿನೀಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿದೆ (ಗಂಡುಮಕ್ಕಳು ೨೨,೫೧೮, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೨೨,೬೭೮). ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೨೦,೦೪೯ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇಂದಿನೀ ಆಗಿದ್ದರೆ, ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೇವಲ ೨,೬೭೮. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೨,೫೫೬ ಆಗಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಈ ವರ್ಯೋಗುಂಪಿನ ಮಕ್ಕಳ ಲಿಂಗಾನುಪಾತವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕಿನ ನಗರ ಪ್ರದೇಶದ ಒಟ್ಟಿನ ಪ್ರಮಾಣವು (೧೦೨೬) ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟಿನ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ (೬೮೬) ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಿಗೆಂಬುದು ಗಮನ ಸೇಳಿಯುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಪ್ರಮಾಣವು (೬೮೦) ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಲಿಂಗಾನುಪಾತಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದೆ. ಅಥವಾ, ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕಿಂತ ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಜನಸ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಅಂಗವಿಕಲರು : ಅಂಗವಿಕಲ ಜನರ ಗಣತಿಯನ್ನು ಇಂಧಿಗಿರವರೆಗೆ ನಡೆಸಲಾಯಿತಾದರೂ, ಇಂಧಿಗಿರಲ್ಲಿ ಕೆಬಿಡಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಇಂಧಿಗಿರಿಂದ ಅದನ್ನು ಪುನರಾರಂಭಿಸಲಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಇಂಧಿಗಿರಲ್ಲಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ೯೯ ಮಂದಿ ಕುರುಡು, ೮೮ ಮಂದಿ ವಿಕಲಾಂಗರು ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿಂದಿಂದಿಂದಿಂದ ಕಿವುಡಿರಿದ್ದರು. ಅಂಗವಿಕಲರಿಗಾಗಿ ಸರ್ಕಾರ ನೀಡುವ ಖಿಂ ರೂ. ಮಾಸಿಕ ವೇತನವನ್ನು ಇಂಧಿಗಿರ ವೇಳೆಗೆ ಇಂಧಿ ಜನರು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಅಂಗವಿಕಲರಿಗೆ ನೀಡುವ ವೇತನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಂಬಾಗಿದೆ. ೧೦೦೮ರ ಮಾರ್ಚ್ ಅಂತ್ಯಕ್ಕೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೫,೫೯೨ ಘಲಾನುಭವಿಗಳಿದ್ದರು.

ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿ : ೧೦೦೮ರ ಗಣತಿಯಂತೆ ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿನ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿಯವರ ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಲ೦,೬೫೯ ಆಗಿದ್ದು (ಗ್ರಾಮೀಣ ೭೮,೬೦೮ ಹಾಗೂ ನಗರ ೬,೫೫೦) ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರರುಷರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ ಲ೦,೬೬೨ (ಗ್ರಾಮೀಣ ೬೬,೬೫೮ ಹಾಗೂ ನಗರ ೪,೬೫೮) ಮತ್ತು ಸೀಯರ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ ೬೬,೬೦೮ (ಗ್ರಾಮೀಣ ೫೫,೫೯೨ ಹಾಗೂ ನಗರ ೪,೫೫೦) ಆಗಿದ್ದುತ್ತು. ಅಂದರೆ, ನಗರ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಗ್ರಾಮೀಣಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿಯವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದೆ.

ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡ : ೨೦೦೧ರ ಗಣತಿಯಂತೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿನ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಪಂಗಡದ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ನಗರಪುದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ (ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಒಟ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆ ೪೫,೨೫೮ ಮತ್ತು ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆ ೨೨,೫೧೧). ಇವರಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆ ೨೨,೩೫೫ ಆದರೆ ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಪುರುಷರ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೧,೬೩೬ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ೨೨,೬೧೬ ಆಗಿದ್ದರೆ, ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೀಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೧,೬೧೮ ಆಗಿದ್ದಿತು.

ಸಾಕ್ಷರತೆ : ೨೦೦೧ರ ಗಣತಿಯಂತೆ ಒಟ್ಟು ಸಾಕ್ಷರತಾ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ. ೪೯.೫೮ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಅಕ್ಷರಸ್ಥ ಪುರುಷರ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ.೫೧.೨೪ ಆದರೆ, ಅಕ್ಷರಸ್ಥ ಸೀಯರ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ.೪೭.೨೦ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಮತ್ತು ನಗರಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ, ನಗರಪುದೇಶದವರಲ್ಲಿನ ಒಟ್ಟು ಸಾಕ್ಷರತಾ ಪ್ರಮಾಣ ಶೇ.೪೯.೫೧ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಗ್ರಾಮಾಂತರದಲ್ಲಿ ಶೇ.೪೯.೫೮ ಆಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದ ಮಹಿಳೆಯರಿಗಿಂತಲೂ (ಶೇ.೫೧.೨೪) ನಗರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಾಕ್ಷರತಾ ಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದೂ (ಶೇ.೫೧.೧೧) ಕಂಡುಬಂದಿದೆ.

ಭಾಷೆ : ಈ ತಾಲೂಕು ಕೊಡ ಕನ್ನಡ ಮಾತೃಭಾಷಿಕರನ್ನೇ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು, ರೆಂಬಿರ ಗಣತಿಯಂತೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಐ.೪೬೪ ಜನ ಕನ್ನಡ ಶಿ.೪೬೪ ಜನ ಉದ್ಯುಕ್ತ, ಶಿ.೫೧೫೫ ಜನ ತೆಲುಗು, ಶಿ.೪೮ ಜನ ಮರಾಠಿ ಹಾಗೂ ರೆ.೪೮ ಜನ ತುಳು ಮಾತೃಭಾಷಿಕರಿದ್ದರು. ಆಗ ಹೆಚ್ಚು ಕನ್ನಡ ಮಾತೃಭಾಷಿಕರನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ನಂಜನಗಾಡು ತಾಲೂಕು ಆರನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದೇ ೨೦೦೧ರ ಜನಗಣತಿಯಂತೆ ಶಿ.೫೧.೮೪೮ ಮಂದಿ ಕನ್ನಡ, ರೆ.೫೧೨ ಜನ ಉದ್ಯುಕ್ತ, ಶಿ.೫೧೮ ಜನ ತೆಲುಗು, ಶಿ.೫೧೨ ಜನ ತುಳು ಮಾತೃಭಾಷಿಕರಿದ್ದರು. ಆಗ ಹೆಚ್ಚು ಕನ್ನಡ ಮಾತೃಭಾಷಿಕರನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ನಂಜನಗಾಡು ತಾಲೂಕು ಆರನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದೇ ೨೦೦೧ರ ಜನಗಣತಿಯಂತೆ ಶಿ.೫೧.೮೪೮ ಮಂದಿ ಕನ್ನಡ, ರೆ.೫೧೨ ಜನ ಉದ್ಯುಕ್ತ, ಶಿ.೫೧೮ ಜನ ತೆಲುಗು, ಶಿ.೫೧೨ ಜನ ಮರಾಠಿ, ಶಿ.೫೧೫೫ ಜನ ತುಳು, ಶಿ.೫೧೫೫ ಜನ ಕೊಡವ, ರೆ.೫೧೨ ಜನ ಕೊಂಕಣಿ, ಶಿ.೫೧೨ ಜನ ಗುಜರಾತಿ, ಶಿ.೫೧೨ ಜನ ಬಂಗಾಳಿ, ಶಿ.೫೧೫೫ ಜನ ಚರಿಯಾ ಹಾಗೂ ರೆ.೫೧೨ ಜನ ನೇಪಾಳಿ ಮಾತೃಭಾಷಿಕರು ಇದ್ದರು.

ಧರ್ಮ

ಇತರೆಡೆಯಂತೆ ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಧರ್ಮೀಯರು ಸಹಬಾಳ್ಳೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದು, ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮೀಯರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಇತರ ಧರ್ಮೀಯರು ಸ್ಥಾಪಿತಾಂಶದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ರೆ.೫೧೨ ಜನಗಣತಿಯಂತೆ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಶಿ.೫೧೦.೮೦೮ ಮಂದಿ ಹಿಂದೂ, ಶಿ.೫೧೨ ಜನ ಇಸ್ಲಾಂ, ಶಿ.೫೧೨ ಜನ ತೀರ್ಥಿಯನ್, ಶಿ.೫೧೨ ಜನ ಜ್ಯೇಂಧು, ಶಿ.೫೧೨ ಜನ ಸಿಖ್, ಶಿ.೫೧೨ ಜನ ಇತರೆ ಧರ್ಮೀಯರಿದ್ದರೆ, ಧರ್ಮವನ್ನು ಸೂಚಿಸದ

ಆರು ಜನರಿದ್ದರು. ಅದೇ ಅಂಬೆ ಗಳಾತಿಯಂತೆ ಶಿ.ಶಿ.ಎ.ಎಂ ಜನ ಹಿಂದೂ, ಗಳಿ.ಎಂ ಜನ ಇಸ್ಲಾಂ, ರ.ರಿ.ಎ ಜನ ಕ್ರಿಸ್ತ, ಉತ್ತರಿಂ ಜನ ಬೌದ್ಧ, ಶಿ.ಎ ಜನ ಜ್ಯೇಂಧ್ರ ಸಿಖ್ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲ ಜನ ಅನ್ವಯಿತ್ವಾಯಿರಲ್ಲದೇ, ಧರ್ಮ ಸೂಚಿಸದ ಇಲ್ಲ ಜನರಿದ್ದರು.

ತಾಲೂಕಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು : ಧರ್ಮ ಎಂದ ಕೂಡಲೇ ಅದರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಮನದಲ್ಲಿ ಮೂಡುವವಾದರೂ ಅದನ್ನು ವಿಚಿತ್ವವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ನಿಖಿರವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿದುವುದು ಇನ್ನೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಧರ್ಮ-ದೇವರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಥಮ ಕಲ್ಪನೆ ಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ಆದಿಮಾನವನಲ್ಲಿದ್ದ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಗೊಂದಲಗಳನ್ನೇ ಇಂದನ ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸರ್ವಜೀತನವಾದ, ಪ್ರಕೃತಿವಾದ, ಶಕ್ತಿವಾದ, ಬಹುದೇವತಾವಾದ ಮತ್ತು ಏಕದೇವತಾವಾದಗಳಂತಹ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಭಾವನೆಗಳು ಬೇಳೆದು ಬಂದ ರೀತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ದೇವರನ್ನು ಪರಿಭಾವಿಸುವ ಮತ್ತು ಅಧರ್ಮಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಭಿನ್ನವಾಗುವ ಈ ಧರ್ಮಗಳು ಮಾನವನ ಸ್ನೇಹಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟು, ಅವನ ಆಂತರಂಗಿಕ ಅನಿಸಿಕೆ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಂಯೋಜಿಸಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಬದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಮಾನವ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಬಂದ ಅಧವಾ ತನಗೆ ಸರಿ ಎನ್ನಿಸಿದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಒಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅನುಸರಿಸ ಬಯಸುತ್ತಾನೆ.

ಹಿಂದೂ : ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ವಿದ್ವಜ್ಞನರಿಗೆ ಅಗತ್ಯ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವ ‘ಅಗ್ರಹಾರಸಂಸ್ಕೃತಿ’ ಇಹಿಹಾಸದ್ವಿಕ್ಷೇಪ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದುಹೊಂಡಿದೆ. ಶ್ರೀ.ಶ. ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕವಲಂದೆ, ಗಿಳಿಲ್ಲರಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಕವಲಂದೆ, ಗಳನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದಾಸನೂರು, ಗಳಿಖಿರಲ್ಲಿ ಗೆಜ್ಜಿಗನಹಳ್ಳಿ, ಗಲನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಣೇನೂರು ಮತ್ತು ನಂಜನಗೂಡು ಮುಂತಾದವು ಅಗ್ರಹಾರಗಳಾಗಿ ತ್ರಿಮತ್ಸ್ಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡು ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದ್ದುದನ್ನು ಶಾಸನಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಉಲ್ಲೇಖವಂತೂ ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಮೊದಲ ಶಾಸನದಿಂದ ಉದ್ದೇಶ ಪರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಈ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ವಿರಳ. ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ತಲೆ ಎತ್ತಿದ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಮೂಲಪುರುಷರು ಬೇಡ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳೀಯರೇ ಆಗಿರಬಹುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ವಿದ್ಬಾಂಸರಲ್ಲಿದೆ. ತಮ್ಮ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಕಡುರಿಗೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರಿ ಮನೋಭಾವಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ವ್ಯೇಶ್ಯರು ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ.

ಆದಿಶರ್ಕಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ‘ಅದ್ವೈತ’, ರಾಮಾನುಜರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ‘ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ’ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ‘ದ್ವೈತ’ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶ್ರೇವ. ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಹಾಗೂ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದರು. ಬುಧ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಬೌದ್ಧ ಹಾಗೂ ಮಹಾವೀರ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಜ್ಯೇಂಧ್ರ ಧರ್ಮಗಳೂ

ಹಿಂದೆ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದುದರ ಸಾಕ್ಷಾಥಾರಗಳಿವೆ. ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸ್ತುತ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುವ ಈ ಮರವನ್ನು ಗಳಿಗೆ ರಿಂದಿರುತ್ತಿರುತ್ತಿರುವ ಹಿಂದೆಯೇ ಶ್ರೀ ವಿಭುದೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು ಸಾಫ್ಟ್‌ಪಿಸಿದ್ದು, ಶ್ರೀ ವಿಜಯೇಂದ್ರ ತೀರ್ಥ, ಶ್ರೀ ಸುಧೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಸಾಫ್ಟ್‌ಪಿಸಿದ್ದು ಈ ಮರದ ಗಣ್ಯ ಮಾರ್ಧಿಶರಾಗಿದ್ದು, ದೊಡ್ಡದೇವರಾಜೋಡಿಯರು ಈ ಮರದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರದುತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಗಳಿಗೆ ರಿಂದಿರಲ್ಲಿ ದತ್ತಿ ನೀಡಿದ್ದನ್ನು ತಾಮ್ರಶಾಸನವೊಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀರಂಗಮಹಾಗುರು ಎಂದೇ ಜನಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದ ಹೆಡತಲೆಯ ಎಚ್.ಟಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ರಂಗಾಚಾರ್ ಅವರು, ಹೆಡತಲೆಯಲ್ಲೇ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದ ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗ ವಿಜಾಪು ಮಂದಿರವು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅರಿವನ್ನು ನೀಡುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇದನ್ನು ಗಳಿಗೆ ರಿಂದಿರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ನಗರಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ಶಾಖೆಗಳು ಬೆಂಗಳೂರು ಹಾಗೂ ಬಸರಿಕಟ್ಟೆ (ಚಿಕ್ಕಮಂಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆ)ಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಎಲ್ಲಾ ಧರ್ಮಗಳ ಸಾರವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡು ಶಿವನೊಬ್ಬನೇ ದ್ಯುವೆಂದು ಹೇಳುವ, ಇಷ್ಟಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡುವ, ಕಾಯಕದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರುವ, ಜಾತಿನಿವಾರಣೆ ಬಯಸುವ ಏರ್ಶ್ವವಧರ್ಮ ಗಳಿನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ವಾಡುವ ಹುಮ್ಕಿನಿಂದ ಪ್ರವರ್ಧಿಸಿದ್ದ ಬಂದಿತು. ಕಲ್ಯಾಣಕ್ರಾಂತಿ ನಂತರ ನಾಡಿನಾಡ್ಯಂತ ಚದುರಿಹೋದ ಏರ್ಶ್ವವಧರ್ಮಕ್ಕೆ ನಂಜನಗೂಡು ಪದೇಶ ಹೂಡ ಪ್ರಮುಖವಾದ ನೆಲೆಯಾಯಿತು. ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ‘ಮರ’ಗಳು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುತ್ತವೆ. ನಗರೆಯ ‘ಸಿಂಘ ಪರಿಸೆ ಮರ’, ಸುತ್ತಾರುಮರ ಇವು ಗಳಿನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಪಡೆದಿದ್ದವು. ‘ನಿರಾಸಿಮರ’, ‘ಹಿರಿಯಮರ’, ‘ತಿಯಂಬಕ ಕಾಲಮಿಮರ’, ‘ನಂಜನಗೂಡು ಸಿಂಹಾಸನ ಮರ’, ‘ಕಳಲೆಮರ’, ‘ಮಲ್ಲನಮೂಲೆ ವಿರಕ್ಮಮರ’ ಮುಂತಾದುವು ನಂತರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಸನೋಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ದೇವನೂರಿನ ಗುರುಮಲ್ಲೇಶ್ವರ ಮರ, ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಮರ, ಕಸೆವಿನಹಳ್ಳಿ ಮರ, ಚುಂಚನಹಳ್ಳಿಮರ, ಮುರುಫಾಮರ, ನವಿಲೂರು ಮರ, ಸೂರಳ್ಳಿಮರ ಮುಂತಾದ ಏರ್ಶ್ವವ ಮರಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ (ಗಳಿಗೆ-ಗಳಿಗೆ) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತ್ತನ್ನಿಬಹುದಾದ ‘ಜಂಗಮ ದಂಗೆ’ ವಿಚಾರಾರ್ಥ. ಪ್ರಜಾಗಳ ಮೇಲೆ ಆರನೇ ಒಂದು ಭಾಗ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ನೆಲಗಂಡಾಯವಾಗಿ ಹಾಕಿದುದಲ್ಲದೇ ಇತರ ವೃತ್ತಿತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ರಾಜಸ್ವವಾಗಿ ಹೇರಿದಾಗ ಈ ಅತಿ ತೆರಿಗೆಯ ಹೊರೆಯನ್ನು ಸಹಿಲಾರದ ಜನತೆ ಜಂಗಮ ಗುರುಗಳ ನೇತ್ಯಕ್ರೂರು ವೃತ್ತಿತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಹಿಂತೆದುಕೊಳ್ಳುವವರೆಗೂ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉಳಿವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ದಂಗೆ ಎದ್ದಾಗ, ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ಒಂದು ನಿಣಾಯಕೆ ಬರಲು ನಂಜನಗೂಡು ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿ ಸಭೆ ಸೇರಲು ಜಂಗಮ ಗುರುಗಳನ್ನು ಆಹಾಸ್ವಿಸಿದ ರಾಜ ಅಲ್ಲಿ ಮೋಸದಿದ ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ನೂರು ಜನರನ್ನು ಹೊಲ್ಲಿಸಿ ಅದೇ ದಿನ ದಂಗೆಕೋರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ್ದ. ಏಳುನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಏರ್ಶ್ವವ ಮರಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದನೆಂದೂ ಏಲ್ಕ್ಷೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವಿಧ ಜಾತಿಗಳ ಜನರು ಈ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಮೂಲಜಾತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಉಪಪಂಗಡಗಳೂ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಏರ್ಶೈವರು ಇಪ್ಪಲಿಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ್ಯಾ ಸಾಫರಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ತೋರುವ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ವೈಚಾರಿಕವಾದದ ಮೇಲಿನ ಪರಂಪರೆಯ ಹಿಡಿತ ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಆನಂತರದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಇಸ್ಲಾಂ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಸ್ತಧರ್ಮಗಳು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲೂ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿವೆ.

ಒಟ್ಟು ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಶತ ಎಂಬತ್ತರಷ್ಟಿರುವ ಗ್ರಾಮೀಣರು ಮನೆದೇವರು, ಕುಲದೇವರು, ಒಕ್ಕಲುದೇವರು ಎಂದು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನದ್ವೇವಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮನೆದಿಂದಲೇ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಾವು ನಂಬಿದ ದ್ಯೇವ ಕೈಬಿಣಿತ್ವನಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ದ್ಯೇವಕ್ಕೆ ಶರಣ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ, ಇಲ್ಲವೇ ಆ ದ್ಯೇವವನ್ನು ಮನ ಬಂದಂತೆ ನಿಂದಿಸಿ ಅದರಿಂದಲೇ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸ ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ದ್ಯೇವವನ್ನು ಬಿಡಲಾಗದೆ ಅನ್ನದ್ಯೇವದ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲಾಗದೆ ಆ ದ್ಯೇವಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಕ್ಕಲಾಗಿ ನುಸುಳುವ ಅವಕಾಶವೂ ಇವರಿಗಿದೆ. ಅದೇನೇ ಇದ್ದರೂ ಅವರ ಮೊದಲ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಮಾರಿಯಮ್ಮನಿಗೆ. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಶಕ್ತಿ ಆರಾಧನೆಯ ಕಾಳಿಪಂಥವೂ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿದ್ದು, ಮಾತೃದೇವತಾ ಆರಾಧನೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಕುರುಹಾಗಿ ಕ್ರಿ. ಇಲ್ಲಿರ ದೊಡ್ಡಮೊಮ್ಮೆದ ಶಾಸನವು ಶಕ್ತಿಪರಿಷಯ ಭಗವತಿ ಆರಾಧನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಹೇಳಿದರೆ, ಗಂಭೀರ ಸುತ್ತೂರಿನ ಶಾಸನವೊಂದು ಗ್ರಾಮದೇವತೆ ಸೋತ್ತಿಯೂರಪ್ಪೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರ ಹೆಡಲೆಯ ಶಾಸನವು ಬಂಗಿಮಾರಮ್ಮನಾಗಿ ಮುಂದಿನ, ಪಕ್ಕದ ಮತ್ತು ಪಾತಾಳದ ಅಂಕಣಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಾಮೀಣರ ಶೈಯದ ಸಂಕೇತವಾದ ಏರಗಲ್ಲುಗಳಿಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಏನೇ ಶತಮಾನದ ಇಗ್ಗಲಿ ಶಾಸನವು ಅಧಿಕಾರಿ ಗವುಂಡ, ಚರಮಗವುಂಡ ಶಿವಯಗಳಿಂಡರು ಹಸುಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಹೋರಾಡಿ ಮಡಿದುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಗಂಭೀರ ಶತಮಾನದ ಮೂಡಳ್ಳಿ ಶಾಸನ, ಇದೇ ಅವಧಿಯ ಕೂಗಲೂರು ಶಾಸನ, ಗಂಭೀರ ಸುತ್ತೂರು ಶಾಸನ, ಗಂಭೀರ ಜಾಲಳ್ಳಿ ಶಾಸನ ಕೂಡ ಏರತ್ತದ ಹರಳುಗಳಾಗಿವೆ.

ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನಮೂದಿತವಾಗಿರುವ ಶಾಪವಾಕ್ಯಗಳು ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಬ್ಯಾಗುಳಗಳನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಎಂಟನೇ ಶತಮಾನದ ಕಣೇನೂರಿನ ಶಾಸನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದರೆ ಘಲವುಂಟು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದವರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಬೆಂಂಬ ಬೀಳುತ್ತದೆ, ಅವರ ಹೆಂಡ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳು ಹಂಟ್ವಾದಿಲ್ಲ, ಹಂಟಿದರೂ ಸಾಯಮತ್ತವೇ ಎಂದಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶಾಸನಗಳು ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಜ್ಯೇನ : ತಲಕಾಡು ಗಂಗರ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಜ್ಯೇನಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ತಾಲೂಕಿನ ವಿಚಿಗನಹಳ್ಳಿ, ಕಣೇನೊರು, ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿ, ತೆಗಡೊರು, ಸುತ್ತೂರು, ಬಿಳುಗಲೀ, ಬದನವಾಳು, ನಗಲ್ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿನ ಜ್ಯೇನಬುಸದಿಗಳು ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಸಮರ್ಥಸುತ್ತವೆ. ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಜ್ಯೇನರ ಮೊದಲ ದಾಖಲೆ ದೊರೆಯುವುದು ಇಂದು ಏರ್ಶೈವರ ಪ್ರಮುಖ ನೆಲ್ಯಾಗಿರುವ ದೇವನೂರಿ ಎಳವಾಚಾರ್ಯರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ವರ್ಧಾಮಾನಗುರು ಎಂಬ ಜ್ಯೇನಯಂತಿಯು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಸಿದ್ಧ ಸ್ವರೂಪನೂ, ಶಾಸ್ತ್ರಸರ್ವಜ್ಞನೂ, ನಯೋನ್ನತ ಗುಣೋನ್ನತನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಇವನಿಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಸಾಮೃತ ಧಾರಾವರ್ಷನ ಮಗನಾದ ಕಂಬಯ್ಯನು ಕ್ರಿ.ಶ. ಉಂಟರಲ್ಲಿ ಬದನಗುಪ್ತೇ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಶ್ರೀ ಶಂಕರಗಂಡನ ವಿಜಾಪುನೆಯಿಂದ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಆ ಶಾಸನ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಇವನೇ ಶತಮಾನದ ಮೂಡಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅಜಿತಸೇನ ದೇವಮುನಿಯ ಹೆಸರು ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ.

ಒಳಿಂಬಲ್ಲಿ ನೀಲಗಿರಿಸಾಧಾರ, ಕಣೆಯಲ ಬೀರೆಯ ದಣ್ಣಾಯಕರ ಕುಮಾರ, ಗೋಪಿನಾಥನು ತನ್ನ ಸ್ಥಳದೊಳಗಿನ ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಾಮ ಕಣೆಯಲೂರಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಘಟಾಂತಕಿದೇವಿಯರು ಎತ್ತಿಸಿದ ಬಸದಿಯ ಆದಿನಾಧಸ್ತಾಮಿಗಳ ದಿಬ್ಬ ತೀರ್ಥಕ್ಕೆ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರ್ದಾನೆ. ಅದೇ ದಿನ ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯ ಪೆರುಮಾಳದೇವ ಮತ್ತು ಪೆಮ್ರಿದೇವರಸರು ಆ ಕೀರ್ತಿನಾಧನ ಶ್ರೀಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ದತ್ತ ನೀಡಿರ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿರುವ ಘಟಾಂತಕಿದೇವಿ ‘ಅತ್ಮಮಂಬ್ರ’ ಆಗಿರಬಹುದೇ ಎಂದು ಸಿಂಹಾರಂ ಜಾಗೀರೋದಾರ್ ಅನುಮಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಆಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಈ ಬಸದಿ ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಒಳಿಂಗರ ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನವು ನಾಲ್ಕು ವಿವಿಧ ದಿನಾಂಕಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಳಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ೨೦ ವರ್ಷಗಳ ಕೆಲ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಸಂಕೀರ್ಣ ಜ್ಯೇನಶಾಸನವಾಗಿದೆ. ಪೆರುಮಾಳದೇವರಸು ಮತ್ತು ಪೆಮ್ರಿದೇವರಸರು ಹುಲ್ಲನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತೆದ್ದು ಇಹಪರಲೋಕಸಾಫಲ್ಯ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿ ತ್ರಿಜಗನಂಗಲವೆಂಬ ಉತ್ತಂಗ ಜ್ಯೇಶ್ವಾಲಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಮಾಣಿಕ್ಯದೇವರನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ ಜೊತೆಗೆ ಹುಲ್ಲನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲೇ ಪುರಾತನ ಭವ್ಯಜನ ಪ್ರತಿಷ್ಟಿತವಾದ ಆದಿದೇವರ ಪರಮೇಶ್ವರ ಜ್ಯೇಶ್ವಾಲಯದ ಜೀಜೋದ್ದಾರ ಮಾಡಿಸಿದ ವಿಷಯ ಈ ಶಾಸನದ ಹೂರಣವಾಗಿದೆ.

ಇದೇ ಅವಧಿಯ ವಿಚಗಾನಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನ ತಾಲೂಕಿನ ಮೊದಲ ಕವಿ ಎಂದು ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಪಡೆದಿರುವ ಬಾಹುಬಲಿ ಪಂಡಿತನ ‘ಧರ್ಮಪುರಾಣ’ದಿಂದ ಆಯ್ದ ಮೂರು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಅವನ ಉಬ್ಬಶಿಲ್ಪವೂ ಇದೆ ಎಂದು ಜಿ.ಜಿ.ಮಂಜುನಾಥನ್ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸುಮಾರು ಒಳನೇ ಶತಮಾನದ ಏಚಿಗಾನಹಳ್ಳಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಶಾಸನ ನೇಮಿನಾಥಸ್ವಾಮಿಯ ಸ್ವೇದಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಿರ ಅವಶಾಳಪುರ ಶಾಸನವು ಶ್ರೀ ವೈಷ್ಣವ ತಿರುಮಲರಾಜದೇವನು ತನ್ನ ತಂದೆ ರಾಮರಾಜಯ್ಯ ಮತ್ತು ತಾಯಿ ತಿರುಮಲಮ್ಮಿಗೆ ಪುಣ್ಯವಾಗಲೆಂದು ಜ್ಯೇನ ಜಿನಚಂದ್ರ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ನೀಡಿದ ಗ್ರಾಮದಾನದ ಅಪೂರ್ವ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ.

‘ಸಮಾಧಿಮರಣ’ವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರ ಎಂದು ಜ್ಯೇನಧರ್ಮ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಮರಣ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ‘ನಿಸದಿಗೆ ಕಲ್ಲು’ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸುವಾರು ಒಂನೇ ಶತಮಾನದ ತಾಯೂರು ಶಾಸನವು ಬಳುವಳಿಗೆಯಾಡೆಯ ಮಾರಮ್ಮಯ್ಯನ ಪತ್ನಿ ಮತ್ತು ಅಪ್ರೋಪವಾಸ ರುಸಿ, ಬೂತಯ್ಯ, ಅತ್ಯಯ್ಯರ ತಾಯಿ ಮಾರಬ್ಜಿ ಎಂಬಾಕೆ ಸಂನ್ಯಾಸನಗೆಯ್ದು ಮುಡಿಪಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರೆ ಇದೇ ಅವಧಿಯ ದೇವನೂರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಕನಕಸೇನ ಪಂಡಿತರ ಗುಡ್ಡ(ಶಿಷ್ಯ) ಉತ್ತರವಯ್ಯನು ಸನ್ಯಾಸನದಿಂದ ಮುಡಿಪಿದ ವಿಚಾರವಿದೆ.

‘ಗುಡ್ಡ’ ಎಂಬ ಪದವು ಈಗ ಮಾಡೆಶ್ವರ ಮತ್ತು ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿಗಳ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪರಿಭಾಷೆ ಹಿಂದೆ ಜ್ಯೇನ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೂ ಅನ್ಯಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಗಿನೇ ಶತಮಾನದ ಹರತಲೆ ಶಾಸನಗಳು ಪೆಮಾರ್ಡಿಗಾವುಂಡನು ಸಮಾಧಿ ಕೂಡಿ ಸ್ವರ್ಗಸ್ವರೂಪನಾದಾಗ ಆತನ ತಾಯಿ ರಾಯಬ್ಜೆಯು ಮಗನಿಗೆ ದಾನಪೂಜ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ನಿಸದಿಗಿಯ ಕಲ್ಲನಿರಿಸಿದ ಧರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿರ ಏಚಿಗಾನಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮೇಘಚಂದ್ರದೇವ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಂದಾಗ, ನಿಸದಿಗೆ ಕಲ್ಲು ನಿಲಿಸಿದ ವಿಚಾರವಿಧ್ಯರೆ ಇದೇ ಅವಧಿಯ ಮಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯ ಒಂದೇ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ (ಗಿಂಗಿ) ಪೆರುಮಾಳದೇವನ ಮರಣ, ಒಳಿಂತಲ್ಲಿ ಶೃತಮುನಿಗಳ ಶಿಷ್ಯ ಜಂದ್ರಕೀರ್ತಿ ಮುನಿಗಳ ಸನ್ಯಾಸನ ಮರಣ, ಒಳಿಂತಲ್ಲಿ ಪೆರುಮಾಳದೇವನ ಮಡದಿ ಅಲ್ಲಾಂಬಳ ಮರಣ, ಒಳಿಂತಲ್ಲಿ ಶೃತಮನಿಷ್ಠರರ ಶಿಷ್ಯರು ಮಾಫನಂದಿಸಿದಾಂತಿ ದೇವರು, ಶೃತಕೀರ್ತಿ ದೇವರು, ಮುನಿಜಂದ್ರದೇವರು ಸನ್ಯಾಸನ ಸಮಾಧಿಯಿಂದ ಪರಗತಿ ಹೊಂದಿದ ವಿವರ ಇದೆ. ಒಳನೇ ಶತಮಾನದ ತಗಡೂರು ಶಾಸನ ಕೊಂಡಕುನ್ನಾನ್ನಯ ಮೂಲಸಂಖದ ನಾಗನಂದಿ ಅನಸ್ತಭಟ್ಪಾರಕರ ಶಿಷ್ಯ ನಂದಿಭಟ್ಪಾರಕರ ಶಿಷ್ಯ ಯಿಜ್ಞ ಕನ್ನಿಯರು ಸನ್ಯಾಸನವನ್ನು ಗೆಯ್ದು ಸುರಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಂದುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೇನಧರ್ಮದ ತತ್ವ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಆಳರಸರ ಕಾರಣದಿಂದ ಇದರತ್ತ ಜನತೆ ಒಲಿದರೂ ಇವರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾದ ನಂತರ ಜನತೆ ತಮ್ಮ ಮೂಲಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿನ ಕೆಲವು ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಿತೃಪಕ್ಷದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ‘ಜ್ಯೇನದೆ’ ಇಡುವುದು ಈ ಅನಿಸಿಕೆಗೆ ಮೂಲ. ದಾಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜೆಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ

ದಿಗಂಬರ ಪಂಥದವರಿಗಿಂತ ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಲಸೆ ಬಂದಿರುವ ಶ್ಯೇಶಾಂಬರ ಪಂಥದವರೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣದೂರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇಸ್ಲಾಂ : ಸುಮಾರು ಹದಿನಾಲ್ಕು-ಹದಿನ್ಯೇದನೇ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮ ಉತ್ತರ ಕನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅತೀವ ಮನ್ಯನೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದ್ದಿತ್ತಾದರೂ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಪ್ರದೇಶ ಹಿಂದೂ ಅರಸರ ಬಿಗಿ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ತಾಲೂಕಿಗೆ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಧರ್ಮ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ದಳವಾಯಿ ದೇವರಾಜಯನು ರಿಇಂ-ಜಿಂರ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಸೇತುವೆ ಕಟ್ಟಿಸಲು ಕರೆತಂದ ತರಬೇತಿ ಹೊಂದಿದ ಮುಸ್ಲಿಂ ಪರಿಣಿತರು ಮತ್ತು ಇವರ ಅನುಚರರು ನಂತರ ಇಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆನಿಂತು ಈ ಧರ್ಮ ಪಸರಿಸಲು ಕಾರಣೇಭೂತರಾದರು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ನಂತರ ಹೃದರಾಲಿ-ಟಪ್ಪು ಸುಲಾನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಂ ಅಲೇ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿತು. ಟಿಪ್ಪು ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರನನ್ನು 'ಹಕೀಂನಂಜುಂಡ' ಎಂದು ಗೌರವಿಸಿ ಪಚ್ಚೆಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಪಚ್ಚೆಹಾರಗಳನ್ನು ಅರ್ಬಿಸಿದನೆಂಬ ಐತಿಹ್ಯ ಇದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಕಳೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬೆಳ್ಳಿ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಕಳೆ ಶಾಸನಗಳು ಸ್ವಷಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ನಂಜನಗೂಡಿನ ಚಾಮಲಾಪುರದ ಮಸೀದಿಯ ವಾಸ್ತು ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಈಕೆಗೆ ಇನ್ನೆರಡು ಮಸೀದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ. ಇವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈ ತಾಲೂಕಿನ ದೊಡ್ಡಕವಲಂದೆ, ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿ, ಹಲ್ಲರೆ, ಹಗಿನವಾಳು, ಹುರ, ಯಡಿಯಾಲ, ನಗಲ್ಕೆ, ಬಂಕಳ್ಳಿ, ಹರದನಹಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಸೀದಿಗಳಿವೆ. ಹೆಡತೆಯಲ್ಲಿರುವ ದಗ್ಗರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಚರಿಸುವ ಮೊಹರಂ ಕುಣಿತದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಪರಿವಾರದವರೇ ಮುಖ್ಯಪಾಲನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಾರ್ಥ. ತಿರಮಳ್ಳಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ದಗ್ಗರದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ವಿಜ್ಞಂಭಂತಿಯಂದ ಉರುಸ್ ಆಚರಣೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ತ್ರೈಸ್ತ : ಈ ಧರ್ಮ ಹದಿನೇಳನೇ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತಾದರೂ ನಂಜನಗೂಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ತಳ ಉರಿದ್ದ ೨೦ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಕಾರ್ಬಾನೆ ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗಾಗಿ ತಮಿಳುನಾಡು, ಕುಂದಾಪುರ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಕೇರಳ, ಆಂಧ್ರ ಮುಂತಾದ ಕಡೆಯಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ತ್ರೈಸ್ತರು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಒಂದಲ್ಲೂ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮತಾಂತರಗೂಂಡ ಹಿಂದೂಗಳೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಚಚ್ಚಿನ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಧರ್ಮದ ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿದರೂ ಉಳಿದಂತೆ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ರೂಫಿಗತವಾಗಿ ಬಂದ ಕೇಲವೋಂದು ನಂಬಿಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣಾಯಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂಜನಗೂಡು, ತಾಂಡವಪುರ ಮುಂತಾದೆಡೆ ಚಚ್ಚೆಗಳಿವೆ.

ತಾಲೂಕಿನ ಪ್ರಮುಖ ಜಾತಿಗಳು

ಅರಸು : ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅರಸು ಜಾತಿಯವರು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕುಲದ ರಾಜಪಿಂಡ ಶಾಖೆಗೆ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದು, ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ್ ರಾಜಮನೆತನವೂ ಇದೇ ಮೂಲದಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮೀಯ, ವಶಿಷ್ಠ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮುಂತಾದ ಗೋತ್ರಗಳನ್ನಿಳ್ಳ ಇವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಷತ್ರಿಯರೆಂದು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು, ಕನ್ನಡ ಇವರ ಮಾತ್ರಭಾಷೆ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ಉಪನಯನ ನಂತರ ಜನಿವಾರ ಧರಿಸುವ ಇವರಲ್ಲಿ ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ, ಜ್ಯೇಂದ್ರಿಯರಿಂದರೂ ವಿವಾಹ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ವಿವಾಹದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವೈದಿಕ ವಿಧಾನವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಪನಯನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲಿನ ತುದಿಗೆ ಪೌರ್ಣಿಮೆ (ರೇಷ್ಮೆಯ ವಸ್ತ್ರ)ಯನ್ನು ಬಿಗಿದು ಮಾಡುವ ಅಂಬಿನಕಡ್ಡಿ (ಬಾಳಿ) ಆಚರಣೆಯು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಪೌರೋಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ವರನು ಮದುವೆ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೂ ವಿಧ್ಯ ಇಲ್ಲವೇ ಚಾಕುವನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ವಿಧವೆಯರಿಗೆ ಮರುವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಆಸ್ತದವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೂ ಹಬ್ಬ-ಹರಿದಿನಗಳನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕ ಶೈದ್ಯಿಂದ ಆಚರಿಸುವ ಇವರಿಗೆ ದಸರೆ ದೊಡ್ಡ ಹಬ್ಬವಾಗಿದ್ದು, ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾಳಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹಾಗೂ ಸರಸ್ವತಿಯರನ್ನು ವಿಧಿಬಿಧವಾಗಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾವಶ್ವರು ಮಾಸ್ತಮ್ಯ ಹಾಗೂ ಮೂಗೂರು ತಿಬ್ಬಾದೇವಿಯರ ಜಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವ ನೀಡುವ ಇವರು ಮಂಟೇಸಾಮಿ ಶಿಷ್ಯರಾದ ರಾಚಪಾಜಿ, ಸಿದ್ಧಪಾಜಿ ಗದ್ದಗೆಗಳಿಗೂ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು, ಬೊಪ್ಪಾಡನಪುರದಲ್ಲಿರುವ ಮಂಟೇಸಾಮಿ ಮರವು ಅರಸು ಜನಾಂಗದವರ ಸುಬರ್ದಿನಲ್ಲಿದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಸತ್ತವರನ್ನು ಚಿತೆಗೆ ಅರ್ಥಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದ್ದು, ಹತ್ತು ದಿನಗಳ ಸೂತಕದ ನಂತರ ಇನ್ನೇ ದಿನ ಶ್ರಾಂಕವನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಉಪ್ಪಲಿಗರು : ಉಪ್ಪಲಿಗರು, ಉಪ್ಪಲಿಗರೆಟ್ಟರು, ಮೇಲುಸಕ್ಕರೆ ಶೆಟ್ಟರು ಮುಂತಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇವರಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತರೆಡು ಉಪವಂಗಡಗಳಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಉಪ್ಪಲಿಗರು ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಇವರು ಈಗ ಅದರಿಂದ ಪೂರ್ಣ ವಿಮುಖಿರಾಗಿ ಕೂಲಿ ಕೆಲಸ, ಗಾರೆ ಕೆಲಸ, ಹೂ ಕಟ್ಟುವುದು ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ನಾಗರಕುಲ, ಬೆಳ್ಳಿಕುಲ, ಜಿಲುಕುದ ಕುಲ, ಆನೆಕುಲ ಮುಂತಾದ ಕುಲಗಳಿವೆ. ಸತ್ತವರನ್ನು ಹೊಳುತ್ತಾರೆ. ಜಾತಿಸಂಘ ಗಣ್ಯಯಾಗಿದೆ. ನಂಜನಗೂಡು ‘ಗಡಿಮನೆ’ಯಾಗಿಯೂ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಶೈವಭಕ್ತರು. ಕ್ಷಾತ್ರಿತಾಗಿ ಬಿಳಿಗಿರಿಂಗ, ವೆಂಕಟರಮಣನ ಒಕ್ಕಲಿನವರೂ ಕಾಣಬರುತ್ತಾರೆ. ಮಾಡೆಶ್ವರ, ಸಿದ್ಧಪಾಜಿಯರಿಗೆ ಗುಡ್ಡರನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಮಾರಿಹಬ್ಬದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕುಶಿಯವರು ‘ಮಾರಮ್ಮನ ಕುಶಿತ’ ‘ವೀರಮ್ಮಕ್ಕೆ ಕುಶಿತ’ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ‘ಮಾರಿಹಬ್ಬ’ವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಳಜಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಒಕ್ಕಲಿಗ : ಒಕ್ಕಲು ಮಕ್ಕಳು, ಗೌಡ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳೂ ಇವರಿಗಿವೆ. ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕಿನ ಕೆಳಲೆಮಲ್ಲಹಳ್ಳಿ, ಹುರ, ಎಡತಲೆ, ನಂಜನಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಒಕ್ಕಲಿಗರಲ್ಲಿ ‘ಗಂಗಡಿಕಾರ’ರೇ ಪ್ರಥಾನವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಗಂಗಡಿಕಾರ ಅಂದರೆ ‘ಗಂಗವಾಡಿಕಾರ’—ಗಂಗ ದೊರೆಗಳ ಆಳ್ಳಿಕೆಯ ಪ್ರಾಂತದ ಮನುಷ್ಯ ಎಂಬ ಇವರ ಈ ಹೆಸರು, ಇವರ ಮತ್ತು ಈ ನೆಲದ ಗಟ್ಟೆ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಬಲವಾದ ಜಾತಿಸಂಘವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಇವರಲ್ಲಿ ಸಂಘದ ಯಜಮಾನ ಪಟ್ಟ ಅಶ್ವಂತ ಗೌರವಯುತವಾದುದಾಗಿದೆ. ಈ ‘ಯಜಮಾನ’ರಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ ಉಂಟಾಗಿ ಉಂಟಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ‘ಚಿಕ್ಕೆಜಮಾನ’ ಅಥವಾ ‘ಹತ್ತರಮನುಷ್ಯ’ ಇರುತ್ತಾನೆ.

ಮೊದಲಿಗೆ ಇವರಲ್ಲಿಯೂ ವಧುವಿಗೆ ‘ತೆರ’ ಕೊಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಈಗ ಅದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮರೆಯಾಗಿ ‘ವರದಕ್ಕಿಂತ’ ತಳವೂರಿದೆ. ವಿಧವಾ ವಿವಾಹ ಕಣ್ಣರೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ‘ಪಟ್ಟಿಗೆಯವರು’ ಮತ್ತು ‘ಬುಜ್ಜಣಿಗೆಯವರು’ ಎಂಬ ಇವರ ಒಳಪ್ರಭೇದ ವಿವಾಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ಪಟ್ಟಿಗೆಯವರು’ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಬಿದಿನ ಪಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದರೆ ‘ಬುಜ್ಜಣಿಗೆಯವರು’ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬಿದಿನ ಬುಟ್ಟಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕಿನ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಬುಜ್ಜಣಿಗೆಯವರನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮರಣಾನಂತರ ಹೂಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಇದ್ದರೂ, ಸಾಯಂ ಮೊದಲು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅಂಥವರನ್ನು ಸುಡುತ್ತಾರೆ.

‘ಸೋಮವಾರದವರು’, ‘ಶನಿವಾರದವರು’ ಎಂದು ತಾವು ಆರಾಧಿಸುವ ದ್ಯುವಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವರು ಹೆಸರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಸೋಮವಾರದವರು ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ, ಮಾದೇಶ್ವರ, ಮುದುಕುತೊರೆ ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ, ಆದಿಬುಂಜನಗಿರಿ ಭೀರವ, ಗಂಗಾಧರ ಮೊದಲಾದ ದೇವರ ಒಕ್ಕಲಾದರೆ ಶನಿವಾರದವರು ತಿರುಪ್ತಿ ತಿಮ್ಮಪ್ಪ, ಮೇಲುಹೋಟಿ ಚೆಲುವನಾರಾಯಣ, ಬಿಳಿಗಿರಿ ರಂಗನಾಥ ಮುಂತಾದ ದೇವರ ಒಕ್ಕಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಚಿಕ್ಕಮೃಷಿ, ಚಿಕ್ಕದೇವಿ, ಶನಿದೇವರು, ಗೋಡನಹಳ್ಳಿ ಮಾರಮ್ಮ, ಕೊಂಗಳ್ಳಿ ಮಾದಪ್ಪ ಮೊದಲಾದ ದ್ಯುವಗಳಿಗೂ ಇವರು ಭರು-ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ದ್ಯುವದ ದಿನದಂದು ಮನೆಯನ್ನು ಗುಡಿಸಿ, ಸಾರಿಸಿ, ಶುಚಿಮಾಡಿ ದ್ಯುವದ ಮುಂದೆ ದೀಪ ಹಚ್ಚಿ, ಧೂಪ ಹಾಕಿ, ನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾಲಂಯ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯಿಂದ ಆಯುಧ ಪೂಜೆಯವರೆಗಿನ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ದಿನದಲ್ಲಿ ಸತ್ತೆ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಎಡ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ‘ಮಾರ್ತಿಮು’ಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಲಾಗದವರು ‘ಮಂಬಿ’ಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆದರೆ ‘ಸತ್ಯನಾರಾಯಣಪೂರ್ಜ’ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಶುಭ ನಿವಾರಣೆಗೆ ‘ಶನಿಮಹಾತ್ಮನ ಕಥೆ’ ಓದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರಾವಣ ಶನಿವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಸೇವೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪ್ರಯೋಧಿತರು ಈಗ ಪ್ರಥಾನವಾತ್ಮ ವಹಿಸುತ್ತಾರಾದರೂ ಗುಡ್ಡಿಯ್ಯ ಅಥವಾ ದಾಸಯ್ಯರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಅವರಿಗೂ ಏಸಲು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಯುಗಾದಿಯಿಂದ ಶಿವರಾತ್ರಿಯವರೆವಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನೂ ಇವರು ಅಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆಲ್ಲಾ ಜಾತಿಯವರಿಗಂತ ಶಿಷ್ಟತೆಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿರುವವರು ಇವರಾದರೂ ಹಬ್ಬಗಳ ಅಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಳಗಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯವೇ ಬಲವಾಗುವದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿಯೇ ಇವರಿಗೆ ಯುಗಾದಿಯಲ್ಲಿ ಬೇವು-ಬೆಲ್ಲ ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ದನಕರುಗಳನ್ನು ತೋಳಿಯುವುದು, ಆ ವರ್ಷದ ಶುಭಾಶುಭ ಘಲಗಳನ್ನು ಕೇಳುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗೌರಿಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಗೌರಿಯನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೊಳೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದು, ಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹಿತವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು ಅಪ್ಯಾಯಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಎಣ್ಣು-ಬೆಲ್ಲ ಬೀರುವ ಹಬ್ಬವಾಗದೆ ದನ-ಕರುಗಳನ್ನು ಖುಷಿಪಡಿಸುವ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಬರಬಹುದಾದ ಖಾಯಿಲೆ ಕಸಾಲೆಗಳನ್ನು ದೂರ ಇಡಲು ಬೇಕಾದ ಅಚರಣೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಹಬ್ಬವಾಗಿ ಮಾಪಾರ್ಚಣಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರ ಉಳಿದ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೇ ನವ್ಯತೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಪ್ರದಾಯತೆಯನ್ನೇ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕುರುಬರು : ಕುಂಚಿ ಕುರುಬ, ಮುಳ್ಳಿ ಕುರುಬ, ಹಾಲುಕುರುಬ, ಹಂಡಕುರುಬ, ಕಂಬಳಿಕುರುಬ, ಹೊಸಕುರುಬ, ಹಳೆಕುರುಬ, ಕಂಬಿಕುರುಬ, ಸಾದಕುರುಬ, ಕುರುಬ ಮೊದಲಾದ ಒಳಪ್ರಭೇದಗಳು ಇವರಲ್ಲಿವೆ. ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹಾಲುಕುರುಬರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಸಾಮಂತಕುಲ, ಗೌಡಕುಲ, ಬಸರಿಕುಲ, ಬೇಳಕುಲ, ಬಳ್ಳಿಕುಲ, ಬಳ್ಳಿಗಾರಕುಲ, ಬಳಿಂಬಕುಲ, ಬೇವುಕುಲ, ಬೀರಕುಲ, ಬಾಳಿಕುಲ, ಬೆಣ್ಣೆಕುಲ, ಗಾಳಿಕುಲ, ಗರಿಕುಲ, ಗೊಬ್ಬರಕುಲ, ಗುಡಿಕುಲ, ಹೊನ್ನುಕುಲ, ಜೀರಿಗೆಕುಲ, ತುಂಬಿಕುಲ, ವನಕುಲ, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಕುಲ, ಗಣಕುಲ, ಬಡಗಕುಲ, ಬಾಳೆಕುಲ, ಆಡುಕುಲ, ಆನೆಕುಲ, ಅಣ್ಣಿಕುಲ, ಅರಿಶಿನಕುಲ, ಆಲುಕುಲ, ಅತ್ತಿಕುಲ, ಬಂಡಿಕುಲ, ಎಮ್ಮೆಕುಲ, ಚೂರಿಕುಲ, ಹೊನ್ನೆಕುಲ, ದಾಸಕುಲ, ಬೆಳ್ಳಿಕುಲ, ಸಾಮಕುಲ, ಹಾವುಕುಲ, ಜೇಳಿಕುಲ, ಅವರೆಕುಲ, ಚಂದನಕುಲ, ಹೊದಲಾದ ಕುಲಗಳಿದ್ದು, ಕುಲದ ಹೊರಗೆ ವಿವಾಹಬಾಂಧವ್ಯ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ‘ದೊಡ್ಡಮ್ಮನ ಸಾಲು’, ‘ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನ ಸಾಲು’ ಎಂಬ ಸಾಲುಗಳೂ ಇದ್ದು, ಈ ಸಾಲುಗಳ ನಡುವೆ ರಕ್ತಸಂಬಂಧ ಬೇಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಲುಕುರುಬರಲ್ಲೇ ‘ಹತ್ತಿಕಂಕಣಿದವರು’, ‘ಉಳ್ಳಿಕಂಕಣಿದವರು’ ಎಂಬ ಒಳಭೇದ ಇದ್ದು. ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ಅಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಂಕಣ ಕಟ್ಟಿವಾಗ ಮಾತ್ರ ಈ ಬೇದವನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಜಾತಿಪಂಚಾಯತಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದು, ಹಬ್ಬವಾರಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ವಿವಾಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತಿದ್ದ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಸಂಘಕ್ಕೆ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮುದುಕುತೊರೆ ಜಾತೆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಗಡಿಮನೆಯವರೂ ಅಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರಿ ಜಾತೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸತ್ತವರನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಹೂಳುತ್ತಾರೆ. ತುಂಬಾ ವಯಸ್ಸಾಗಿ ಸತ್ತ ಹಿರಿಯರನ್ನು ಸುಡುತ್ತಾರೆ. ಮದುವೆಯಾಗದೆ ಸತ್ತ ಪುರುಷರನ್ನು ‘ವೀರಗಾರರು’ ಎಂದು ಕರೆದು ಅವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಗುಡಿ ಕಟ್ಟಿ ಅಥವಾ ಕಲ್ಲು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಪೂಜೆ

ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ತ ಹನೊಂದು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಕೃಷಿಕ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಗಿತಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಮುಳುಗುವ ಮೊದಲೇ, ಬಯಲಿಗೆ ಹೋದ ದನಕರುಗಳು ಮನ ಸೇರುವ ಮೊದಲೇ ಉಟ ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಪರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಸೋದರಮಾವನ ಮನಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಬರುವವರೆವಿಗೂ ಆತನ ಸೂತಕ ಕಳಿಯವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶೈವ ಪಂಥದವರಾದ ಇವರ ಕುಲದೇವತೆ ಬೀರೇಶ್ವರ. ಮುಡುಕುತ್ತೋರೆ ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ, ಹಣ್ಣಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಮೈಲಾರ ಮೊದಲಾದ ದ್ಯುವಗಳಿಗೂ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ‘ಕಡಬಡಯ್ಯ ನೃತ್ಯ’ ಇವರ ಜಾತಿಯವರಿಗೇ ಮೀಸಲಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕುಣಿತ. ಲಿಂಗಧಿರರು ಮತ್ತು ನಂದಿಧ್ವಜ ಕುಣಿತಗಾರರೂ ಇವರಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ.

ಗುಡ್ಡರನ್ನು ಮಾದೇಶ್ವರ, ಮಂಜೇಸ್ವಾಮಿಯರಿಗೆ ಬಿಡುವಂತೆ ಕುಲದ್ವೈ ಬೀರೇಶ್ವರನಿಗೂ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಮೈಲಾರಲಿಂಗನಿಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಅರ್ಚಿಸಿಕೊಂಡವರನ್ನು ‘ಗೂರವ’ರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ದಾಸಕುಲದವರು ವೆಂಕಟರಮಣನಿಗೆ ದಾಸರನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಶುಭಾಶುಭ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಅಹಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಳೆಲೆ ಎಲ್ಲ ಗಡಿಮನೆಗಳ ಗುರುಮನೆಯೂ ಆಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಕಳೆಲೆಯ ಗುರುಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮನುಷ್ಯನೇಡುತ್ತಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಮಾಮೂಲಿನಂತೆ ಆಚರಿಸುವ ಇವರಿಗೆ ಅಶ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಹಬ್ಬವೆಂದರೆ ಹತ್ತಿ-ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಕಳೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ‘ರಂಗದ ಹಬ್ಬ’. ಇಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಎಲ್ಲ ಬಾಂದವರೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡುತ್ತಾರೆ. ಹೆಮ್ಮೆರ್ಗಾಲದ ಬೀರದೇವರ ಜಾತಿ ನೋರು ವರ್ಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆಯಂಬುದು ವಿಶೇಷ. ಈ ಹಿಂದೆ ಇಂಲಿಗರಲ್ಲಿ ಈ ಜಾತಿ ನಡೆದಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಅನುಕಾಲಕರವಾದ ದಿನದಂದು ಆಚರಿಸುವ ಮನ ದೇವರ ಹಬ್ಬಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಇದೆ. ಈ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಕುರಿಗಳನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷ. ಉಳಿದಂತೆ ಯುಗಾದ, ದೀಪಾವಳಿ, ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಹಬ್ಬಗಳಾಗಿವೆ.

ಕ್ಷೋರಿಕರು : ಆಯ್ದನಯನಜ ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ನಾಯಿಂದ, ಹಜಾಮ, ಮೇಳಗಾರ, ಭಜಂತಿ, ಅಂಗಾರಕ, ನಾಪಿತ, ರೆಡ್ಡಿ, ಕೆಲಸಿ ಎಂದೆಲ್ಲ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಇವರಲ್ಲಿ ಕುಲಪ್ರಭೇದಗಳಿಲ್ಲ. ‘ತೆರೆ’ ಕಣ್ಣರೆಯಾಗಿ ‘ಪರದಕ್ಕಿಂ’ ಪದ್ಧತಿ ತಳವೂರುತ್ತಿದೆ. ಜಾತಿ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ನಂಜನಗೂಡು ‘ಗಡಿಮನೆ’ಎಂಬ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದೆ. ತಗಡೂರನ್ನು ‘ಕಟ್ಟಿಮನೆ’ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ವರುಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾಜಿ ಹಬ್ಬವನ್ನು ವೃಭವದಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲ ದಿನ ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾಜಿ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಹೊಳಿಗೆ ಕೊಂಡೆಯ್ದು ತೋಡು, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಘಳಾರ ಪ್ರೋಚೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ನಂತರ ಒಲೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಆ ದಿನ ಸಿಹಿ ಉಟ ಇರುತ್ತದೆ. ಮರುದಿನ ದ್ಯುವಕ್ಷೇ ಬಲಿ ನೀಡಿ ಮಾಂಸದೂಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದು ಉರೂಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ನವರಾತ್ರಿ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ಉತ್ಸವ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದಂತೆ ಮಾದೇಶ್ವರ, ಸಿದ್ದಪ್ಪಾಜಿ ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ, ಗೋಡನಹಳ್ಳಿ ಮಾರಮ್ಮ, ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕದೇವಿ, ವಡ್ಕೆಕಲ್ಲ ರಂಗಸ್ವಾಮಿ ಮುಂತಾದ ದೃವಗಳಿಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮಾದೇಶ್ವರ, ಸಿದ್ದಪ್ಪಾಜಿ, ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರರಿಗೆ ಗುಡ್ಡರನ್ನ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ವಾಲಗದ ಸೇವೆ ಅಥವ ನಾದಸ್ವರ ಸೇವೆ ಇವರಿಂದಲೇ ನಡೆಯುವುದು. ಮಂಗಳವಾರದಂದು ಇವರು ಕಸುಬು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ ಹಿಂದೂ ಹಬ್ಬಿಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ಇವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಹಬ್ಬಿಗಳೆಂದರೆ ಯುಗಾದ ಮತ್ತು ಆಷಾಧ ಶುದ್ಧ ಏಕಾದಶಿಯಂದು ಬರುವ ‘ಉಪವಾಸದ ಹಬ್ಬ’.

ಗಣೆಗರು : ಗಣದ ಮೂಲಕ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದವರನ್ನು ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಾನವಾಗಿ ಜ್ಯೋತಿನಾಗರ, ಸಜ್ಜನ, ಜ್ಯೋತಿಪಾದ ಎಂಬ ಮೂರು ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಕಡಲೆಕಾಯಿ, ಹುಣಿಣ್ಣ, ಎಣ್ಣೆ, ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ ಮುಂತಾದ ಎಣ್ಣೆಬೀಜಗಳನ್ನು ಗಾಣಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಒಂಟಿವಿತ್ತು (ಕರಿಗಳಿಗೆ) ಅಥವಾ ಜೋಡಿ ಎತ್ತುಗಳನ್ನು (ಹೆಗ್ಗಳಿಗೆ) ಕಟ್ಟಿ ತೆರುಗಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಎಣ್ಣೆ ತೆಗೆಯುವುದು ಇವರ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಸೋಮವಾರವನ್ನು ಇವರು ದೃವದ ವಾರವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ದಿನ ಪೂಜಿ, ಪುರಸ್ಕಾರ, ದೀಪ, ಧೂಪ, ನೈವೇದ್ಯಗಳೆಲ್ಲಾ ಉಂಟು. ಶುಕ್ರವಾರ, ಶನಿವಾರ, ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ, ಷಷ್ಣಿ, ಪೌರ್ಣಿಮಾಗಳು ಕೂಡ ಇವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ದಿನಗಳಾಗಿವೆ.

ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ಹಬ್ಬಿಗಳನ್ನು ಮಾಮೂಲಾಗಿ ಆಚರಿಸುವ ಇವರಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಾಂತಿ ಹಬ್ಬ ಮಹತ್ವದಾಗಿದೆ. ‘ಪೂರಂಗಲ್’ ಎಂದೂ ಕರೆಯುವ ಈ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಮೂರು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೊದಲ ದಿನದಂದು ‘ಅವರೆ ಪೂರಂಗಲ್’. ಮನೆ ಶುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಮಾವು, ಬೇವು, ಅವರೆಸೊಪ್ಪುಗಳ ತಳಿರನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದು ಸಂಚೆ ಸಿಹಿಗಳನು ಮತ್ತು ಹಸಿ ಅವರೆಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಸಿಪ್ಪೆಸಹಿತ ಸ್ಟೋಲುಪ್ಪು ಹಾಕಿ ಬೇರಿಸಿ ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ತಿನ್ನದಿದ್ದರೆ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಕತ್ತೆ ಆಗಿ ಮುಟ್ಟಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇವರದು. ಎರಡನೇ ದಿನ ‘ಸಕ್ಕರ್ ಪೂರಂಗಲ್’. ಅಂದು ಸೂರ್ಯೋದಯದ ವೇಳೆಗೆ ಸಕ್ಕರ್ ಪೂರಂಗಲನ್ನು ಹೊನ ಮುಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಣಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮನೆ ಸದಸ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೊಂದು ಹಿಡಿ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಈ ಮುಡಕೆಗೆ ಹಾಕಿ ‘ಪೂರಂಗಲೋ ಪೂರಂಗಲೋ’ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮಾರನೇ ದಿನ ‘ಮಾಟು ಪೂರಂಗಲ್’ ಅಂದರೆ ಹಸುಗಳನ್ನು ತೊಳೆದು ಅಲಂಕರಿಸಿ, ಪೂಜಿಸಿ ಪೂರಂಗಲು ತಿನ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜಟ್ಟಿ : ಮೂಲತಃ ಕುಸಿಪಟುಗಳಾಗಿರುವ ಇವರ ಗರದಿಗಳು ಮೈಸೂರು, ಚಾಮರಾಜನಗರ ಹಾಗೂ ನಂಜನಗೂಡು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿವೆ. ತಮ್ಮನ್ನು ಮಲ್ಲಕ್ಕೆತ್ತಿಯ ಇಲ್ಲವೇ ಚಾನೂರುಮಲ್ಲರೆಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಇವರ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲಿ ‘ಜಟ್ಟಿ’ ಬಿರುದು

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ದೇಹಲಿ-ಮಥುರಘರ ಪರಿಸರದವರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವ ಇವರು ಮಾತನಾಡುವ ಮಲ್ಲಬಾಣ ಇಂಡೋ-ಆರ್ಯನ್ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದಾಗಿದ್ದು, ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ದೊಡ್ಡ ಗುಂಪು, ಸಣ್ಣ ಗುಂಪು ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಇವರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣ ಹಾಗೂ ಮೈಂಚಾರು ಉಪಗುಂಪುಗಳಿದ್ದು, ಇವರ ನಡುವೆ, ವಿವಾಹ ಭೋಜನಾದಿಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ನಿಭಂಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಾಲಕರಿಗೆ ಉಪನಯನ ಮಾಡಿ ಜನಿವಾರ ಹಾಕಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇವರಲ್ಲಿದ್ದು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಗೋತ್ರ ಪ್ರವರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ತಿಪ್ಪಾರವಂಡ್ಲು, ಇರಾವತವಂಡ್ಲು, ನಾಕವಂಡ್ಲು ಮುಂತಾದ ಕುಟುಂಬ ನಾಮಗಳಿವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಂತೆ ವಿವಾಹ ಆಚರಣೆ ಅನುಸರಿಸುವವರ ಕುಲದೇವತೆ ನಿಂಬುಜಾದೇವಿಯಾದರೂ ಉಳಿದ ದೇವಾನುದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಾತ್ರಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗುರುಗಳು ಇವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದು, ಶ್ರಾವಣ ಮಣಿಮೆಯಂದು ಗರಜಿಯಲ್ಲಿ ಮಟ್ಟಪ್ರಾಜೆಯನ್ನು ಬಹು ವಿಜ್ಞಂಭಣೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯೇದಿಕರಂತೆ ಸತ್ಯವರನ್ನು ಚಿರ್ತೆಗೇರಿಸುವ ಇವರು ವ್ಯೇದಿಕ ಅಪರಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ, ಮೂಲವೃತ್ತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ, ಕ್ಷಾಣಿ, ಸಕಾರಿ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಮಿಕರಾಗಿ ಮುಂತಾಗಿ ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ರೂಡಮಾಲಿ : ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಇವರನ್ನು ಆದಿದ್ವಾವಿಡರು ಎಂದೂ ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರ ವೇಷ ಭೂಷಣಗಳಿಂದ ಆಚಾರ-ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಂದ ಇವರನ್ನು ತಮಿಳು ಮೂಲದವರೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಉಂಟಿಸಬಹುದಾದರೂ ಇವರ ಮನೆ ಭಾಷೆ ತೆಲುಗು. ಹೀಗಾಗಿ ಬಹುಶಃ ತಮಿಳುನಾಡಿನಿಂದ ಆಂಧ್ರಕ್ಕೆ ವಲಸೆ ಹೋದ ಇವರು ಅಲ್ಲಿಂದ ಇತ್ತೆ ಕಡೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆಂದು ಉಂಟಿಸಬಹುದು. ಈಗ ಇವರು ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಬಲ್ಲರು.

ಇವರಲ್ಲಿ ಸುವರಾರು ಜನ ಪ್ರರಸಭೆ, ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೌರಕಾರ್ಮಿಕರಾಗಿ, ಉಳಿದವರು ಕೂಲಿ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ, ಕಾರ್ಮಿಕರಾಗಿ, ಚಮ್ಮಾರರಾಗಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ತುಂಬ ದುರುಪ್ಯಾದಾಗಿದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿಸಿರುವವರು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬಪ್ಪು ಕಡಿಮೆ. ಜಾತಿಸಂಘವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಇವರಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡೆಜಮಾನ, ಚಕ್ಕಿಜಮಾನರಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ವಾರಕೆಕ್ಕಿಂದು ಬಾರಿಯಾದರೂ ಕೂಟ ಸೇರಿ ಒಳ್ಳೆದು ಕಟ್ಟಿದರ ಬಗ್ಗೆ, ಹಬ್ಬ-ಹುಣಿಮೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜರ್ಜೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ವರದಕ್ಕಿಣೆ ಪದ್ಧತಿ ಇಲ್ಲ. ತರ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಕಣ್ಣಿರೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇವರ ಕುಲದೇವತೆ ಆದಿಶಕೆ ಪಟ್ಟಳದಮ್ಮು. ಈ ದೇವತೆಯ ಗುಡಿಯೋಂದನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಾಲೋನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದೇವಿಗೆ ಪ್ರತಿ ಶುಕ್ರವಾರವೂ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎರಡು ವರುಷಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಏಪ್ರಿಲ್ ಮಾಹದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಳದಮ್ಮನ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ಹದಿನ್ಯೇದು ದಿನ ಮೊದಲಿನಿಂದ ದೇವಿಗೆ ಪ್ರತಿದಿನ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸತ್ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ಸವದಂದು ದೇವಿ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಹೋಳಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಶುದ್ಧಿಕರಿಸಿ

ಅಲಂಕರಿಸಿ ಹೊಸ ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ತಂಚಾವೂರು, ಕೊಯಮತ್ತೂರುಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿದ ಕರಗ ಮತ್ತು ವಾದ್ಯ ವಿಶೇಷಗಳೊಡನೆ ಮೆರವಣಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ಗುಡಿಗೆ ತಂದು ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಉತ್ಪಾದ ಮರುದಿನ ಕತ್ತಿಮುನಿಯೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ಮರಿ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಮನೆ ದೃವಗಳು ಶ್ರೀರಂಗನೆಂ ರಂಗನಾಥ, ಪ್ರಮಾಣು ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ, ಅದಿ ಬೆಕ್ಕಾಲಮ್ಮೆ, ಬಣ್ಣಾರಿ ಅಮ್ಮೆ ಮೊದಲಾದ ತಮಿಳುನಾಡಿನ ದೃವಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೊ೦೯ಮ್ಮೆಯಾದರೂ ತಮ್ಮ ಮನೆದೃವಗಳ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹೋಗ ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಅಥವಾ ಪೂಂಗಲ್ ಇವರು ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸುವ ಹಬ್ಬ.

ದಜೆಂ : ಸಾಳ್ಳೆ ಶಿಂಪಿ, ನಾಮ್ದೇವ್, ರಂಗಾರೆ, ಸಿಂಹಿಗ, ಚಿಪ್ಪಿಗ, ಭಾವಸಾರ್ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇವರು ಮರಾಠ ಮೂಲದವರು. ಒಟ್ಟೆ ಹೊಲಿಯುವ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಜವಳಿ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನೂ ಇಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಅಪರಿಮಿತ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕುಲ ಮತ್ತು ಗೋತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ‘ಫರಾಣ’ ಎಂಬುದು ಇವರ ಮನೆತನವನ್ನು ನಿರ್ದೇಷಿಸುತ್ತದೆ. ರಂಪೂರೆ, ಸಾಳ್ಳೋಂಕಿ, ನಾಮ್ದೇವ್ ಇವು ಕೆಲವು ಫರಾಣಗಳು. ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಶಿವ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಪರಿಭಾವಿಸುವ ಇವರ ಕುಲದೇವತೆ ಘಂಡರಾಪುರದ ವಿಶೋಬ ಮತ್ತು ಇಂಗುಳಾದೇವಿ. ಪಾಂಡುರಂಗ, ಖಂಡೋಬ, ರುಕ್ಷಿಣಿ, ಭವಾನಿ, ಎಲ್ಲಮ್ಮೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿ ಮುಂತಾದ ದೃವಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಪೇಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ, ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ಮೊದಲಾದ ದೃವಗಳನ್ನು ಮನೆದೇವರೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಷಾಧ್ ವುತ್ತು ಕಾತ್ರಿಕ ಶುದ್ಧ ವಿಕಾದಶಿಗಳಿಂದು ಘಂಡರಾಪುರಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಸಂತ ನಾಮದೇವ ಮತ್ತು ತುಕಾರಾಮರನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನನೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಷಾಧಮಾಸದಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ಹಬ್ಬವನ್ನು ವಿಶೇಷ ವೈಭವದಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೋಮ, ಹವನ ಇತ್ಯಾದಿ ಪೂಜೆಗಳೂ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರಥಮ ವಿಕಾದಶಿ ಮತ್ತು ನವರಾತ್ರಿ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಹಬ್ಬಗಳಾಗಿವೆ. ಉಳಿದ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿನ ಅನುಕರಣೆಯಂತೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನವರಾತ್ರಿಯ ‘ಸೇತ್ತ’ ಇವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಗೊಂಬೆ ಕೂರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ನಾಯಕ : ತೊರೆಯರು, ಗಂಗಾಮತ್ಸರು, ರಾಜಪರಿವಾರದವರು, ಪರಿವಾರದವರು ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳು ಇವರಿಗಿವೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಕುಲಪದ್ಧತಿಯೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಚಿನ್ನಕುಲ, ದೇವಿಕುಲ, ಮುಗಿಲುಕುಲ, ಮುಟ್ಟಿಕುಲ ಮುಂತಾದ ಕುಲಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಇವರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕುಲದವರು ವಿವಾಹ ಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಳೆಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನರು ಹೈದರಾಲಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದುಗ್ರಾರ್ಥ ಕಡೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಲಸೆ ಬಂದವರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯವಸಾಯ, ಬೇಳೆ, ಮೀನುತ್ತಿಕಾರಿ, ಹೂ-ತರಕಾರಿ ಮಾರುವುದು, ಸುಣಿ ಸುಟ್ಟು ಮಾರುವುದು ಮುಂತಾದ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ

ಇವರಲ್ಲಿ ಬಹುತೇಕ ಜನ ಕೂಲಿ ಮಾಡಿಯೇ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎಡತಲೆ, ಕಳಲೆ, ಸುತ್ತಲೂರು, ಹುಲ್ಲುಹಳ್ಳಿ, ಹುರ ಮುಂತಾದ ಕಟ್ಟೇಮನೆಗಳಿಗೆ ನಂಜನಗೂಡು ಮುಖ್ಯವಾದ ಗಡಿಮನೆಯಾಗಿದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಅಥವಾ ಕೂಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬಲವಾಗಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗಿದರೆ ಮೂರು ಕಡೆಯ ಯಜಮಾನರು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿ ನ್ಯಾಯ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಕರಿಣ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಗಡಿಮನೆಗೆ ಸೇರಿದ ಎಲ್ಲಾ ಕಟ್ಟೇಮನೆಗಳ ಯಜಮಾನರನ್ನೂ ಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರ ಸಮೃಧಿದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಪರಿವಾರ, ನಾಯಕ, ಗಂಗಾಮತಸ್ಥಿ ಇವರೆಲ್ಲಾ ಒಂದೇ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವರಾದರೂ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಗಂಗಾಮತಸ್ಥಿರು ಹನ್ಮೋಂದು ಬಣ್ಣದವರಾದರೆ, ನಾಯಕರು ಹನ್ನೆರಡು ಬಣ್ಣದವರು. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ವಿವಾಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಗಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ಗಂಡಿನಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಜರುಗುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಆದರೂ ಈಗಿನ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಪ್ರವೇಶದಿಂದ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿ ಕಳಿಸುವುದು ಹೆಚ್ಚಿನವರ ಹೊಣೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಮಲೆಮಹದೇಶ್ವರ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಆರಾಧ್ಯದೇವ. ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ, ಚುಂಚನಗಿರಿ ಶ್ವರವ, ವೆಂಕಟರಮಣ, ಬಿಳಿಗಿರಿ ರಂಗನಾಥ ಮುಂತಾದ ದ್ಯೇವಗಳಿಗೂ ನಡೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಪ್ರಭಿ, ಚಿಕ್ಕಮ್ಮಾ ಚಿಕ್ಕಪ್ರಭಿ, ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿ, ರಾಜಪ್ರಾಜಿ, ಸಿದ್ಧಪ್ರಾಜಿ ದ್ಯೇವಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮನುಷ್ಯ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಗುಡ್ಡಯ್ಯ, ದಾಸಯ್ಯ, ಪರಂಪರೆ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಚುಂಚನಗಿರಿ ಬ್ರೇಹನಿಗೆ ‘ಜೋಗಯ್ಯ’ನನ್ನು ಬಿಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಇದೆ. ಇವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳು ಗುಡ್ಡಯ್ಯ, ದಾಸಯ್ಯ ಅಥವಾ ಜೋಗಿಗಳ ಸಮೃಧಿದಲ್ಲಿಯೇ ಜರುಗುವುದು. ಗೌರಿಹಬ್ಬ ಅಥವಾ ಮಹಾಲಯ ಅವಾವಾಸ್ಯೆಯಂದು ಸತ್ತವರಿಗೆ ಎಡ ಇಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಯುಗಾದಿಯಿಂದ ತಿವರಾತ್ಮಿಯವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲಾ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ಇವರಿಗೆ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ಹಬ್ಬವನ್ನು ದೇವಿಯ ಹಟ್ಟಹಬ್ಬ ಎಂಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯೇಖವದಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ದಿನದಂದು ದೇವಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಉತ್ಸವ ಮತ್ತು ಹೋಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣ : ಗ್ರಾಮೀಣ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ನಂಜನಗೂಡು ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಾರೆ. ವ್ಯೇದಿಕೇತರರಲ್ಲಿ ‘ಕುಲ’ ಮುಖ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಇವರಲ್ಲಿ ‘ಗೋತ್ರ’ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಗೋತ್ರದವರು ದಾಯಾದಿಗಳಿಂಬ ಭಾವನೆ ಬಲವಾಗಿದ್ದ ವಿವಾಹಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸುವುದಿಲ್ಲ. ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಎಂಟು ವರ್ಷ ತುಂಬಿದ ಬಳಿಕ ಉಪನಯನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಾತರ್ಥ ಶಿವನನ್ನೂ ವೈಷ್ಣವ, ಶ್ರೀ ವೈಷ್ಣವರು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೂ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ‘ಮನೆದೇವರು’ ಕೂಡ ಈ ಮೂಲದಿಂದಲೇ ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾತರ್ಥರಿಗೆ ಯುಗಾದಿ,

ಗೌರಿಗಣಪತಿ, ಶಿವರಾತ್ರಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಹಬ್ಬಗಳು. ಶಂಕರಜಯಂತಿಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾಧ್ವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಹಿಂದೂ ಹಬ್ಬಗಳೊಡನೆ ಮಾಧ್ವನವಮ್ಮೆ, ರಾಘವೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿ ಆರಾಧನೆ ಮುಖ್ಯವಾದವು. ಅಯ್ಯಂಗಾರರು ಗೋಕುಲಾಪ್ನಮ್ಮೆ, ಕಾರ್ತಿಕೇ ಹಬ್ಬಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಮಾದಿಗ : ಆದಿಜಾಂಬವರು, ಎಡಗೈನವರು, ಪದ್ಮಜಾತಿಯವರು, ಮಾತಂಗರು, ಬೇಗಾರರು, ಪಂಚಮರು, ಚವಾರ್ಹಾರರು ಎಂದೆಲ್ಲಾ ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟದುವ ಇವರು ಚವ್ಯಾರ್ಥಿಕೆಯನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಆದರ ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯವಸಾಯ, ಕೂಲಿ, ಬೀಡಿಕಟ್ಟಿಪ್ಪುದು, ಕಾರ್ಬಾನೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಮುಂತಾದ ಉದ್ಯೋಗಗಳನ್ನು ಹುದುಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲುಕುಲ, ಜಿಮ್ಮೆಲುಕುಲ, ಬಟ್ಟಲುಕುಲ, ಹಿಪ್ಪೆಕುಲ, ಬೆಳ್ಳೆಕುಲ, ಗೊಂಬುಕುಲ, ಗುಜ್ಜಲುಕುಲ, ಬೆಳ್ಳಿಕುಲ, ಕಡುರುಕುಲ, ಬೇಲದಕುಲ, ಹಂಡೆಕುಲ, ಹಟ್ಟೆಕುಲ, ಹೆಗ್ಗಡೆಕುಲ, ಹೂವುಕುಲ, ಕೂಮರ ಕುಲ, ಮದ್ದಲೆಕುಲ, ಹನುಮಂತ ಕುಲ ಮುಂತಾದ ಕುಲಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ವಿವಾಹದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮದುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಯಾವ ಪರಿಕರದಲ್ಲಿ ಉಣಿಲು ನೀಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದರ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ‘ತೆಗೆಗೆ ಬುಷ್ಟದವರು’, ‘ಮೊರಬುಷ್ಟದವರು’, ಮತ್ತು ‘ಹೆಡಿಗೆ ಬುಷ್ಟದವರು’ ಎಂಬ ಒಳಪಟ್ಟೇದಗಳೂ ಇವೆ. ತೆರ ಒಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಸತ್ಯವರನ್ನು ಹೂಳುತ್ತಾರೆ. ಹೊಣ ಹೊತ್ತಿಪರು ಮೂರು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ತಮ್ಮ ಮನೆಯೋಳಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಬಾರದೆಂಬ ನಿಷೇಧ ಇದೆ.

ಮಾತಂಗಿಯನ್ನು ಕುಲದೇವತೆ ಎಂದು ಆರಾಧಿಸುವ ಇವರು ನಂಜಂಡೇಶ್ವರ, ಮಾದೇಶ್ವರ, ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾಜಿ, ಗೋದನಹಳ್ಳಿ ಮಾರಪ್ಪ, ಬಿಕ್ಕಮ್ಮೆ ಬಿಕ್ಕದೇವ ಮುಂತಾದ ದ್ಯುವಗಳಿಗೂ ಒಕ್ಕಲಾಗುತ್ತಾರೆ. ಪೂಜಮ್ಮೆ, ಅಕ್ಕಯ್ಯಮ್ಮೆ, ಮಸಣಮ್ಮೆ, ಕಾಳಮ್ಮೆ, ದುರ್ಗಮ್ಮೆ, ಯೆಲ್ಲಮ್ಮೆ, ಗಂಗಮ್ಮೆ ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆ ಆದಿಶಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಮಾತಂಗಿ. ಶಿವರಾತ್ರಿ ಆದ ಹದಿನ್ಯಂದು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಉರಿನ ಮಾರಿಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಇವರು ಆದಿಶಕ್ತಿ ಹಬ್ಬವನ್ನು ಮಂಗಳವಾರದಿಂದ ಶುಕ್ರವಾರದವರೆಗೆ ಬದು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗುಡ್ಡಯ್ಯ, ದಾಸರ್ಯ, ಪರಂಪರೆ ಇವರಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಶರಣ ಹರಳಯ್ಯನ ಬಗೆಗೆ ತುಂಬು ಗೌರವ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಇವರು ಮಾದೇಶ್ವರನೂ ನಮ್ಮವನೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮಕ್ಕೆ ಇವರದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಾದ್ವಾಗಿದೆ. ಯುಗಾದಿಯಿಂದ ಶಿವರಾತ್ರಿಯವರೆವಿಗಿನ ಎಲ್ಲಾ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನೂ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯುಗಾದಿ, ಗೌರಿ, ದೀಪಾವಳಿ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರ ಸಮಾಧಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಬಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಳಸ ಇಟ್ಟು ಎಡೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಮೂರನೇ ಶ್ರಾವಣ ಶನಿವಾರದಂದು ಆಚರಿಸುವ ‘ಜರದಮ್ಮನ ಹಬ್ಬ’ ಅಥವಾ ‘ನಾಡಮೇಗಲಮ್ಮನ ಹಬ್ಬ’ ಇವರದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಹಬ್ಬ, ಆ ದಿನದಂದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಮನೆ ಶುಚಿ ಮಾಡಿ ಬದು ಬಿಪ್ಪು ಬಾಳೆಹಣ್ಣು, ಇಪ್ಪತ್ತೆಂದು ತೆಗಿನಕಾಯಿ ಬಂದು ಕೋಳಿ-ಇಪ್ಪನ್ನೂ ತೆಗೆದುಹೊಂಡು ಕಾಲುವೆ ದಡಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬದು ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು

ಜೋಡಿಸಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ಕೋಳಿ ಬಲಿ ಶೊಟ್ಟು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಕಾಯಿಲೆಗಳು ಮನೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಾಡದಿರಲಿ ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾರೆ.

ಮೇದರು : ಗವರಿಗ, ಗೌರಿಮಕ್ಕಳು, ಮೇದರು, ಗೌರಿಮೇದರು ಎಂದೆಲ್ಲ ಕರೆಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಈ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸುಬು ಬಿದಿರಿನಿಂದ ನಿತ್ಯೋಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರನ್ನು 'ಗವರ' ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಾರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಕುಲ, ನಾಗರಕುಲ ಎಂಬ ಎರಡೇ ಕುಲಗಳಿರುವುದು. ಬೆಳ್ಳಿಕುಲದವರು ಬೆಳ್ಳಿಕಾಲುಂಗುರ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲವಾದರೆ, ನಾಗರಕುಲದವರಿಗೆ ಸರ್ವ ಆರಾಧ್ಯ ದೇವತೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕುಲದ ಹೊರಗೇ ವಿವಾಹಸಂಬಂಧ ಬೆಳ್ಳಿಕುಲದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಎರಡೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ನುರಿತವಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ ಪಂಗಡಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರಿದ್ದಾರೆ. ನಂಜಂಡೇಶ್ವರ, ಮಾದೇಶ್ವರೆ ಮುಂತಾದ ದ್ಯುವಗಳನ್ನು ಮನೆದೇವರೆಂದು ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಮಧುವಿನಹಳ್ಳಿ ರಾಕ್ಷಸಮುದ್ರ ಒಕ್ಕಿಲಿನವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಶಿವರಣಿ ಮೇದರ ಕ್ಷಯತಯ್ಯಾನನ್ನು ಸೃಂಗಿಕೊಳ್ಳುವ ಇವರು ಅವನು ತಮ್ಮ ಕುಲದ ಮೂಲಪುರುಷನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಕುಲದೇವತೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ. ತಲಕಾಡಿನ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವರ ಹಬ್ಬ, ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಯಾಳ್ಯಾತ್ಮಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಬಿದಿರನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಎಂದೇ ಭಾವಿಸಿ ಪೂಜಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಇದೆ. ಕಾಡು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದಾಗ ದೀಪಾವಳಿಯ ಮರುದಿನದಂದು ಕಾಡುಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಒತ್ತಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತಿದ್ದ ಬಿದಿರು ಮೆಳೆಗಳನ್ನು (ಹೊಸ ಬಿದಿರು ಪೂಜೆ) ಪೂಜಿಸಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಆಯುಧಪೂಜೆಯಂದೇ 'ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಹಬ್ಬ' ಎಂದು ತಮ್ಮ ಆಯುಧಗಳೂಂದಿಗೆ ಬಿದಿರುಗಳುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕುಲದವರಲ್ಲಾ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗುಡ್ಡ ಮತ್ತು ದಾಸಪರಂಪರೆ ಇವರಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಗುಡ್ಡರು ಮಹಡೆಶ್ವರನಿಗಿಂತ ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾಜಿ, ರಾಚಪ್ಪಾಜಿಯರಿಗೇ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಶುಭಾಶುಭ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವರೆ ಹಾಜರಾತಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಗೌರೀ ಕುಲದವರು ಎಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಹಬ್ಬ ಗೌರಿಹಬ್ಬವಾಗಿದೆ. ಆ ದಿನದಂದೇ ಇವರು ತಮ್ಮ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಎಡೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಗೌರಿ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಇವರು ಮಾಂಸ ತಿನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಇತರರ ಹಾಗೆಯೇ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಲಿಂಗಾಯತ : ಲಿಂಗವಂತ, ಶಿವಾಜಾರದವರು, ವೀರಶೈವ ಎಂದೆಲ್ಲ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಇವರಲ್ಲಿ ಜಂಗಮ, ಬಣಿಗೆತೆಟ್ಟಿ, ಆರಾಧ್ಯ, ಸಜ್ಜನು ಗಾಣಿಗ, ಸಾದ, ನೋಣಿಬ, ತಮ್ಮಡಿ, ಬಳಿಗಾರ, ಲಿಂಗಾಯ್ತಗೌಡ, ಪಂಚಪೀಠ, ಪಂಚಮಶೀಲ, ಶೀಲವಂತ, ಕಾವಾಡಿಗ, ಮಲವ, ಮೇಲಾಪ್ಪಾವದದವರು, ಧೂಳಾಪ್ಪಾವದದವರು .... ಇತ್ಯಾದಿ ಒಳಪಂಗಡಗಳಿವೆ. ಇವರ ಎಲ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಚರಣೆಗಳೂ ವೈದಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಿಗಿಂತ

ವಿಧಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಾವಿನವರೆವಿಗಿನ ಮುಖ್ಯ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ‘ಜಂಗಮ’ಗುರುಗಳ ಆಗಮನ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಗುವಿಗೆ ಇದನೇ ಅಥವಾ ಹದಿಮೂರನೇ ದಿನವೇ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಕೆವಿಯಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸಿ ಇಪ್ಪಲಿಂಗವನ್ನು ಕೊರಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಂಡು ಮಗುವಿಗೆ ಇದು ವರ್ಷದೊಳಗೆ, ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮೃನೆರೆದ ಹದಿನಾರನೇ ದಿನದಲ್ಲಿ ‘ಲಿಂಗದೀಕ್ಷೆ’ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮಾಸಿಕ ‘ಮುಟ್ಟು’ ಇವರಲ್ಲಿ ತೀರಾ ಮೈಲಿಗೆಯ ವಿಚಾರವಲ್ಲ. ಅವರು ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲೂ ಸ್ವಾನಮಾಡಿ ದ್ಯುನಂದಿಕ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬಹುದು, ಇಪ್ಪಲಿಂಗವನ್ನು ಪೂಜಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಹೋಗಲು, ಶುಭಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಸಂಪ್ರದಾಯಬಳ್ಳ ಮನಸ್ಸಿಗೇ ಹಿಂಜರಿಯತ್ತವೆ. ವಿವಾಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ‘ಹೋಮ’ಕ್ಕೆ ಬದಲಿಗೆ ‘ಪಂಚಕಳಸಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶುಭಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಏರಭದ್ರನ ಒಕ್ಕಲಿನವರು ‘ಗುಗ್ಗಳಸೇವೆ’ ಮಾಡಿ ಲಿಂಗಧೀರರನ್ನು ಕುಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ತವರನ್ನು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅವರ ಇಪ್ಪಲಿಂಗದೊಡನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ತೀರಾ ವಯಸ್ಸಿಗಿ ಸತ್ತವರಿಗೆ ‘ಕ್ರಿಯಾಸಮಾಧಿ’ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಇವರ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಾವರಣ, ಪಂಚಾಚಾರ ಮತ್ತು ಷಟ್ಕಾಸ್ಥಲಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಂದಿ ಬಸವೇಶ್ವರನನ್ನು ಒಷ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವವರಾದರೂ ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಹಿಂದಿನವರಾದ ರೇಣುಕ, ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯ, ಮರುಳಾಧ್ಯ, ಎಕೋರಾಮ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ವಾರಾಧ್ಯರೆಂಬ ಪಂಚಾಚಾರ್ಯರೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುವವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಎಡೆಯಾರು ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ, ಮಹದೇಶ್ವರ, ವೀರಭದ್ರ, ಮುಡುಕುತೊರೆ ಮಲ್ಲಿಕಾಚುನ, ಗಂಗಾಧರ, ಮಲ್ಲನಮೂಲೆ ಬಸವೇಶ್ವರ, ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಮಂಜನಾಥ ಇತ್ಯಾದಿ ದ್ಯುವರ್ಗಳನ್ನೂ ‘ಮನದೇವರು’ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಹಿಂದೂ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನೂ ಆಚರಿಸುವ ಇವರಿಗೆ ಯಾಗಾದಿ, ಗೌರ ಮತ್ತು ಶಿವರಾತ್ರಿ ಹಬ್ಬಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಬಸವ ಜಯಂತಿ, ನಾಗರಪಂಚಮಿ ಹಾಗೂ ಷಟ್ಕಿ ವಿಶೇಷಮನ್ವಣಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಕಾರ್ತಿಕೇ ಸೋಮವಾರಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತದ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ‘ಪಾದಪೂಜೆ’ ವಿಶೇಷ ಹಬ್ಬದ ವಾತಾವರಣವನ್ನೇ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರನ ಜಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ಮುಡುಕುತೊರೆ ಮಲ್ಲಿಕಾಚುನನ ಜಾತ್ರೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ.

ವಿಶ್ವಕರ್ಮ : ಚಿನ್ನ, ಕಂಚು, ಕಟ್ಟಣ, ಮರ, ಕಲ್ಲು ಈ ಇದೂ ರೀತಿಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಅಕ್ಷಸಾಲಿ, ಕಂಚುಕಾರ, ಕಮಾರ್, ಬಡಗಿ, ಶಿಲ್ಪಿ ಈ ಇದು ವೃತ್ತಿಯವರನ್ನು ಪಾಂಚಾಳರು ಅಥವಾ ವಿಶ್ವಕರ್ಮರು ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಶ್ವಬ್ರಹ್ಮ ಇವರ ಪ್ರಧಾನ ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆ. ಕಾಳಿಕಾದೇವಿಯನ್ನು ‘ಕುಲದೇವತೆ’ ಎಂದು ಮಾನ್ಯ ವರಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾಳಿಮಾತೆ ಅಗ್ರಿಷ್ಟಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಳೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿದಿನ ಅದಕ್ಕೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿಯೇ ಕಾಯ್ರ ಪ್ರಾರಂಭ ವರಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಅಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳು, ಪದ್ಧತಿ,

ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ವೈದಿಕ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಮೀಪವಾಗಿವೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳಾದ ಇವರು ಜನಿವಾರವನ್ನೂ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ‘ಸಿದ್ಧಪ್ಪಬಿ’ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಸಿದ್ದಪ್ಪಬಿ ಒಕ್ಕಲೀನವರು ಸಿದ್ದಪ್ಪಬಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಬ್ಬಹರಿದಿನಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದು, ಚಿಕ್ಕಾಲ್ಲಿರು ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹರಕೆ, ಬಲಿ ಅರ್ಪಿಸುವುದು ಇತ್ತಾದಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಒಗ್ಗೊರ್ಕೊಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿಯೇ ಏರಶೈವ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ‘ಲಿಂಗಾಯ್ತೆ ಆಚಾರ್ಯರು’ ಅಥವಾ ‘ಶಿವಾಚಾರ್ಯರು’ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಬೇಧವನ್ನೂ ನೋಡಬಹುದು. ಇವರು ವಿವಾಹ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಮ್ಮಾಳಗೆ ವಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಸಿದ್ದಪ್ಪಬಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರೂ ಪೂಣಿ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಲ್ಲಿಯೇ ಒಬ್ಬರನ್ನು ಕುಲಪುರೋಷಿತ ಎಂದು ನಿಯಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ತವರನ್ನು ಸುಡುವುದು ಈ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಇತರೆಡೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾದರೂ ಇಲ್ಲಿನವರು ಹೂಳುವುದಕ್ಕೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ವೈಶ್ಯ : ಶೈಟಿ ಕೋಮಟಿ, ಶೈಷ್ಟಿ, ಗುಪ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇವರು ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ಪಾತ್ರೆ, ಬಟ್ಟಿ, ದಿನಸಿ ಮುಂತಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಕಸುಭಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ವೈದಿಕ ಪದ್ಧತಿಯ ಆಚಾರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ಇವರಲ್ಲಿ ಗೋತ್ಕೃಷ್ಣ ಪೂಢಾನ್ಯತೆ ಇದೆ. ಕಾಶ್ಯಪ, ಪೈದಕುಲ, ಮೂಲಕುಲ, ಮಿಥುನಕುಲ ಮೊದಲಾದ ಗೋತ್ರಗಳಿವೆ. ಉಪನಂತುವನ್ನು ಎಂಟನೇ ವರುಷದ ನಂತರ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿ ಇದ್ದರೂ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮದುವೆಯ ಹಿಂದಿನ ದಿನ ನಡೆಸುವ ಆಚರಣೆ ರೂಢಿಗತವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಿಕಾಪರಮೇಶ್ವರಿ ಇವರ ಕುಲದೇವತೆ. ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಿಯ ಪುರಾತನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ, ಬಿಳಿಗಿರಿ ರಂಗನಾಥ, ಚೆಲುವನಾರಾಯಣ, ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ ಮುಂತಾದ ದೃವಗಳು ಇವರ ಮನೆದೇವರುಗಳಾಗಿವೆ. ಇವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಹಬ್ಬವೆಂದರೆ ವಾಸವಿ ಜಯಂತಿ. ಆಷಾಧ ಶುಕ್ರವಾರ, ವರಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ ಹಬ್ಬ, ಭೀಮನ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ಮುಂತಾದ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ ಕಾಳಜಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದರಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಹಿಂದೂ ಹಬ್ಬಗಳೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಹೊತೆಯ : ಹರಿಜನರು, ಆದಿಕನಾರ್ಚಕರು, ಬಲಗೃಂಹವರು, ದಲಿತರು, ಪಂಚಮರು, ಅಂತ್ಯಜರು ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇವರಲ್ಲಿ ಗಂಗಿಕಾರ, ಮೌರಸು, ದಾಸ, ಮಗ್ಗ, ಹಧ್ಯ ಎಂಬ ಒಳಪ್ರಭೇದಗಳು ಮತ್ತು ಅತ್ಯಿಕುಲ, ಚಿನ್ನದಕುಲ, ಜಿಂತಾಕುಲ, ಗುಡಿಕುಲ, ಗಾಣಿಗರ ಕುಲ, ಮಟ್ಟಿನಕುಲ, ಮತ್ತದಕುಲ, ಭೂಮಿಕುಲ, ಕಸ್ತೂರಿಕುಲ, ನಾಗರಕುಲ, ಹಾವಿನಕುಲ, ಹಸುಬೆಕುಲ, ಹಾರೆಕುಲ, ಹಣಕುಲ, ಹಾಗಲಕುಲ, ಸಿಡಿಲುಕುಲ, ಸೆಟ್ಟಿಕುಲ, ತರಗುಕುಲ, ಏಳ್ಜೆದಕುಲ, ಮಕ್ಕಾರಿಕುಲ, ನಗ್ಗಿಲಕುಲ ಮುಂತಾದ ಕುಲಗಳೂ ಇವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ಬಣ್ಣ, ಹದಿನಾರು ಬಣ್ಣ, ಹದಿನೆಂಟು ಬಣ್ಣಿದವರೆಂದು ಹೇಳುವ ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಮದುವೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮನೆಗೆ ಗಂಡಿನವರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಮಂಗಳ

ದೃವ್ಯಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಮೇಲೆ ಈ ಬಣ್ಣ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಣ್ಣ ಹೆಚ್ಚಾದಷ್ಟು ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಮೌಲ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿರುತ್ತದೆ. 'ತೆರ'ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಂದಿರ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ತೆರ ರೂ. 'ಹದಿನ್ಯೆದು' ಇದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಶಿವ, ವಿಷ್ಣು ಇಬ್ಬರನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಆರಾಧಿಸುವ ಇವರು ಜಿಕ್ಕೆಮ್ಮು ಜಿಕ್ಕೆದೇವಿ, ಮಹದೇಶ್ವರ, ನಂಜಂಡೇಶ್ವರ, ವೆಂಕಟರಮಣ, ಬಿಳಿಗಿರಿ ರಂಗಪ್ಪ, ಗೋಡನಹಳ್ಳಿ ಮಾರಮ್ಮ, ಸಿದ್ಧಪೂಜಿ, ರಾಜಪೂಜಿ, ಮತ್ತೆಸ್ವಾಮಿ, ಮುಡುಕುಶೊರೆ ಮಲ್ಲಪ್ಪ, ಕೊಂಗಳ್ಳಿ ಮಾದಪ್ಪ ಮುಂಥಾದ ದೃವಗಳನ್ನು ಮನೆದೇವರೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ನಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮಹದೇಶ್ವರ ಇವರ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಆರಾಧ್ಯ ದೇವತೆ. ಯುಗಾದಿ, ದೀಪಾವಳಿ, ಶಿವರಾತ್ರಿ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜನ ಮಹದೇಶ್ವರನ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ 'ಪರಿಸೆ' ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಮನೆಗೊಬ್ಬರು, ವರುಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಭಾರಿ 'ಪರಿಸೆ'ಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬರಲೇಬೇಕೆಂಬುದು ಇವರ ನಂಬಿಕೆ. ಹೀಗೆ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹೋದವರು ನೇರವಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ. ನಂಜಂಡೇಶ್ವರನ ಆಲಯದ ಬಳಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಕಳೆಯಬೇಕು. ನಂತರ ಉರಿನವರು ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ವಾದ್ಯ ವಿಶೇಷಗಳೊಡನೆ ಉರಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಉರು ಪೂರ್ತಿ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿದ ನಂತರ ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಮಾದೇಶ್ವರನ ಗುಡ್ಡರು, ವೆಂಕಟರಮಣ ಅಥವಾ ಚೆಲುವರಾಯನ ದಾಸರು ಇವರಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಶುಭಾಶುಭ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಇವರದೇ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ. ಯುಗಾದಿಯಿಂದ ಶಿವರಾತ್ರಿಯವರೆಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಮುಖ್ಯವನೆಸಿದ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಎಡೆ ಇಡುತ್ತಾರೆ. ಮಾರಿಹಬ್ಬದ ಪೂಜೆ, ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಇವಿಷ್ಟು ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣದೋರೆಯುವ ಪ್ರಮುಖ ಜಾತಿಗಳ ಅವಲೋಕನ. ಜೊತೆಗೆ ಜಟಿ ಮನೆತನದವರು, ಅಗಸರು, ಕುಂಚಾರರು, ಈಡಿಗರೂ ಇದ್ದ ಹಲವು ರೀತಿಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆಂಧ್ರ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದಿರಬಹುದಾದ ತೆಲಗು ಬಣಜಿಗರೇ ಮೋದಲಾದವರು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೇ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಜೇನುಕುರುಬ ಹಾಗೂ ಸೋಲಿಗ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಗಂದ ಐದು ಹಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೨೬೨ (ಇಂತೆ ಜೇನುಕುರುಬ ಹಾಗೂ ಗರಿ ಸೋಲಿಗ) ಕುಟುಂಬಗಳಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಒಟ್ಟು ಜನ ಸಂಖ್ಯೆ ೨೬೨ (೨೮೩ ಜೇನುಕುರುಬರು ಹಾಗೂ ೪೦ ಸೋಲಿಗರು) ಆಗಿತ್ತು.

ತ್ರೈಷಿಯನ್ : ಮನುಕುಲ ಮಾಡಿದ್ದ ಪಾಪನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ದೇವರು ಕೆಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ ದೂತ ಎನ್ನುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಏಸುಕ್ರಿಸ್ತನನ್ನು ಪರದ್ಯೆವರೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವ ಇವರಿಗೆ ಬೈಬಲ್ ಪರಮ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಸಪ್ತ ಸಂಸ್ಕಾರ (Seven Sacraments)ಗಳಿಗೆ ಇವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇದೆ. ಜ್ಬಾನ ಸಾನ್ (Baptism) ಭದ್ರಾಭ್ಯಂಗ ಅಥವಾ ದೃಢೀಕರಣ (Confirmation). ಪರಮ ಪವಿತ್ರ ಪ್ರಸಾದ (Eucharist), ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ (Penance) ಅಂತಿಮ ಅಭ್ಯಂಗ (Extreme Unction)

ಪುರೋಹಿತಾಭಿಷೇಕ (Holy Cerder) ಜ್ಯಾನವಿವಾಹ (Matrimony). ಇವರ ನಂಬಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಏಳು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಕ್ರಿಸ್ತನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಶ್ರೀಸಭಿಯು ಕೆಲವು ಉಪಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ರೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲುಬೆಯ ದಾರಿ, ಚಚೋಗೆ ಆಗಮನ, ಪವಿತ್ರೋದಕ, ಪಾಮ್ ಸಂದೆ, ಸೇಕ್ರೆಡ್ ಆಶ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಇವರ ಎಲ್ಲಾ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಹಬ್ಬಗಳು : ಕ್ರಿಸ್ತಮಸ್, ಕ್ರಿಸ್ತರ್, ಗುಡ್‌ಪ್ರೈಡ್, ಹೋಲಿಸಾಂಕ್ರಾದೆ ಮತ್ತಿತರ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಇವರು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಮಸ್ ಕ್ರಿಸ್ತ ಮಹಿದ ಸಂತಸದ ಆಚರಣೆಯಾದರೆ ಗುಡ್‌ಪ್ರೈಡ್ ಕ್ರಿಸ್ತನ ದುರಂತ ಸಾಮಿನ ಸೃಷಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಸ್ತರ್ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಪುನರುತ್ಥಾನದ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಆಚರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಮುಸ್ಲಿಮ್ : ಅಲ್ಲಾ, ಖುರಾನ್ ಮತ್ತು ಮೋಹಮ್ಮದ್ ಪ್ರೇಗಂಬರ್- ಈ ಮೂರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಇವರಲ್ಲಿ ಷಿಯಾ, ಸುನ್ನಿ, ಷೇಕ್, ಸಯ್ಯದ್ ಮುಂತಾದ ಒಳಪಂಗಡಗಳಿವೆ. ವಿವಾಹ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವರ ಮದುಮಗಳಿಗೆ ಮಹರ್ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ ಇದೆ. ಶಾಸ್ತೀಯವಾಗಿ ಈ ಹಣ ೧೮೯-೧೦೦ ರೂ. ಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟು ಬೇಕಾದರೂ ಕೊಡಬಹುದು. ಸತ್ತವರನ್ನು ಹೊಳುವುದು ಪಢ್ಣತಿ. ಹಣ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಗೋಧಿ ಮತ್ತು ಉಪ್ಪಿನ ದಾನ ಕೊಡಲೇಬೇಕೆಂಬುದು ನಿಯಮ. ತೀರಾ ಬಡವರಾಗಿ ದಾನ ಕೊಡುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಸೀದಿಯಿಂದಲೇ ಸರಬರಾಜು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ೨೯, ೩೦ ದಿನಗಳ ತಿಂಗಳನ್ನು ಎಣಿಸುವ ಇವರ ಪಂಚಾಂಗ ಅರಬ್ಬಿ ಮೂಲದ್ದು. ಮೋಹರಂ, ಸಫರ್, ರಬ್ಯಾಲ್, ಅವ್ವಲ್, ರಬ್ಯಾಸಾಫಿ, ಜಮಾದಿತ್ ಅವ್ವಲ್, ಜಮಾದಿಲ್ ಸಾಫಿ, ರಜಬ್, ಷಾಬಹನ್, ರಂಜಾನ್, ಷವ್ಲ್, ಮ್ಯಾ ಖ್ಯಾದಾ, ರುಲ್ ಹಜ್ ಇವು ಇವರ ಮಾಹಗಳಾಗಿವೆ.

ಮುಸ್ಲಿಮರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಧಿಗಳು (ಫಜ್ರ್) ಇದು:

೧. ಕಲ್ಯಾ- ಖುರಾನ್ ಪರಿಸುವುದು

೨. ನಮಾಜ್- ದಿನಕ್ಕೆ ಇದುಬಾರಿ ‘ಅಲ್ಲಾಹ್’ನನ್ನ ಶುದ್ಧಿಕೇಹ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿಗಳಿಂದ ಧ್ಯಾನಿಸುವುದು.

೩. ರೋರು- ಉಪವಾಸ ಆಚರಿಸುವುದು.

೪. ರುಕ್ಾತ್- ದಾನಧರ್ಮ ಮಾಡುವುದು

೫. ಹಜ್- ಪವಿತ್ರ ತಾಣ, ಮೆಕ್ಕಾ ಯಾತ್ರೆ ಮಾಡುವುದು.

‘ಖುರಾನ್’ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥ ಎಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಅಪಕ್ಕೆ ಸುಮೃದ್ಧಾಗಿದೆ ಅದರ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾಲು ಮನನವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ರಂಜಾನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಖುರಾನ್ ಪರಿಸಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

‘ನಮಾಜ್’ (ಪ್ರಾರ್ಥನೆ) ದಿನಕ್ಕೆ ಏದು ಬಾರಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ನಿಯಮ. ಉಡುಕಾಲದಲ್ಲಿ ‘ಹಜರ್’, ಅಪರಾಹ್ನ ‘ರುಹಾಹರ್’, ಸಂಜೆ ‘ಅಸರ್’, ಸೂರ್ಯಾಸ್ತ ‘ಮೊಹಿಭಾ’, ರಾತ್ರಿ ‘ಇಶಾ’ ಎಂದು ಈ ನಮಾಜುಗಳು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮಸೀದಿಯಲ್ಲಿ ‘ಅಲ್ಲಾ’ ಕೂಗುವುದರಿಂದ ಸಮಯ ಎಲೆಸುವ ಪರಿಪಾಠ ಇಂದಿಗೂ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ‘ರೋರ್ಹೂ’ ಅಥವಾ ಉಪವಾಸಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಉಪವಾಸ ಬಿಡಬೇಕಾದರೆ ಇವತ್ತು ಜನರಿಗೆ ಉಣಬಡಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ‘ರುಹಾತ್’ ಅಂದರೆ ದಾನ ಮಾಡುವುದು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಮೂರು ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ದೀನದಲ್ಲಿತರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಿ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಸಂಬಂಧಿಕರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಭಾಗವನ್ನು ತಾನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ನಂಬಿಕೆ. ‘ಹಜ್’ ಯಾತ್ರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮುಸ್ಲಿಮನ ಬಯಕೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಗುವಿನಿಂದ ಮುದುಕರವರಗೆ ಇಜ್ಜೆಯುಳ್ಳ, ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಎಲ್ಲರೂ ಈ ಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ದೇಹವನ್ನೂ ಶುದ್ಧವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಈ ಧರ್ಮೀಯರು ‘ವಚು’ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಕ್ಷೇ, ಕಾಲು, ಪಾದ, ಹಸ್ತ, ಬೆರಳುಗಳು, ಮುಖ, ಕಿವಿಯ ಹಿಂಭಾಗ, ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗವನ್ನೂ ಮೂರು ಮೂರು ಭಾರಿ ನೀರಿನಿಂದ ತೋಳಿದು ಶುದ್ಧಿಸಿ ಮಾಡುವುದು. ಹೀಗೆ ವಚು ಮಾಡಿದ ಶರೀರದ ಪಾಪವೆಲ್ಲ ಕಳೆಯತ್ತದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. ನೀರು ಮುಟ್ಟುವ ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಗೋಡೆ ಅಥವಾ ಶುಭ್ರವಾದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳಿಂದ ಒರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶ್ರೀಯಿಗೆ ‘ತೈಮಾನಾ’ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ‘ವಚು’ ಅಥವಾ ‘ತೈಮಾನಾ’ ಆದ ಶರೀರಗಳು ಮಾತ್ರ ನಮಾಜು ಮತ್ತಿರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯ ನೆರವೇರಿಸಲು ಅರ್ಹವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ‘ಖಿಬರ್ಸಾಥಾನ್’ ಅಥವಾ ಸೃಜಾನ ಇವರ ಪಾಲಿಗೆ ಮಹತ್ವದ ತಾಣ. ಮೊಹರೆಂ, ಷಾಬನ್, ಬತ್ತೆದ್ದ ಮುಂತಾದ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಮಸೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ನಂತರ ಸೃಜಾನಕ್ಕೂ ತೆರಳಿ ಅಲ್ಲಿನ ಆಶ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ‘ಫೇಹ’(ಪ್ರಾರ್ಥನೆ) ಸಲ್ಲಿಸಿದ ನಂತರವೇ ಮನೆ ಸೇರುವುದು. ಇವರು ಮಸ್ತಕವನ್ನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಉರಿ ನಮಸ್ಕಾರಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ‘ಷಸ್ವಾ’ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಉನ್ನತ ಗೌರವ ‘ಅಲ್ಲಾ’ನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಲ್ಲಿತ್ತದೆ. ಉಳಿದಂತೆ ಗುರು, ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾದಾಗ ಕಾಲು ಮುಟ್ಟಿ ನಮಸ್ಕಾರಿಸುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು ಮಸ್ತಕವನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ತಾಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಹಬ್ಬಗಳು : ಮೊಹರೆಂ, ಈದ್ದೊಮ್ಮೆಲಾದ್, ಸಫರ್, ದಸ್ತೇಗೀರ್, ಷಟ್ಟಿಬರಾತ್, ರಂಜಾನ್, ಬತ್ತೆದ್ದ ಇವು ಮುಖ್ಯ ಹಬ್ಬಗಳಾದರೂ ರಂಜಾನ್ ಮತ್ತು ಬತ್ತೆದ್ದಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ ಕಾಳಜಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ‘ಮೊಹರೆಂ’ ಅನ್ನು ಪೈಗಂಬರ್ ಮೊಮ್ಮೆಳಾದ ಹಜರತ್ ಇಮಾಂ ಹಸನ್ ಮತ್ತು ಹುಸೇನರ ದುರ್ಮಾರಣಾದ ದುಃಖದ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಿದರೆ ‘ಈದ್ ಮೀಲಾದ್’ ಪೈಗಂಬರರ ಜನನದ ಶುಭಸಂಕೇತವಾಗಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ‘ಸಫರ್’ ಅನ್ನು ಪೈಗಂಬರರು ಕಾಲಿಲೆ ಬಿದ್ದ ದಿನಗಳು ಎಂದು ವಿಷಾದದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲುತ್ತಾರೆ. ‘ದಸ್ತೇಗೀರ್’ ಹಿಂದೊಗಳ ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ ಪೂಜೆಯಿಂತೆ ಕಟ್ಟಿನಿಟ್ಟಾದದ್ದು.

ಮಾಡಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸುವಂತಹುದ್ದು. ಈ ಹಬ್ಬದಂದು ಮಾಂಸ ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ಕೇವಲ ಸಿಹಿತಿಂಡಿ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ‘ಷಟ್ಟೆ ಮೇರಾಜ್’ ಪ್ರೇಗಂಬರಿಗೆ ದ್ಯೇವವಾಣಿ ಕೇಳಿಸಿದ್ದು ಎಂಬ ಹಷಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಹೊಂದಿದೆ. ‘ಷಟ್ಟೆ ಬರಾತ್’ ಹಿಂದೂಗಳ ಪ್ರಕ್ಕದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತವರಿಗೆ ಎಡ ನೀಡುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಆಚರಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಮೂರು ಗಂಟೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಸೃಂಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಘತೇಹ (ಪ್ರಾಧಣನೆ) ಮಾಡಿ ಬರುವುದು ಉಂಟು. ‘ರಂಜಾನಾ’ ಹಷಣದ ಪಾಪವನ್ನೆಲ್ಲಾ ತೊಲಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಉಪವಾಸ, ಶ್ಲಾಂಕಾರಿ ಪರಣ, ದಾನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುತ್ತದೆ. ‘ಬಕ್ರಿದ್ರ್’ ದ್ಯೇವಕ್ಕಾಗಿ ‘ಬಕ್ರ’ (ಕುರಿ)ವನ್ನು ಬಲಿ ಹೊಡುವ ಹಬ್ಬವಾಗಿದೆ. ಈ ಬಲಿಯನ್ನು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೀಡುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ

ತಾಲೂಕಿನ ಗ್ರಾಮೀಣ ಹಾಗೂ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯಾಪ್ತಾಸಗಳಿವೆ. ನಗರಪ್ರದೇಶದ ದ್ಯೇನಂದಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಬದುಕಿನಲ್ಲಾ ಗಣನಿಯ ಪ್ರವಾಣದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಾರಿಗೆ-ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಾಗಿರುವ ಪ್ರಗತಿಯೂ ಕಾರಣ. ಅದರಲ್ಲೂ ಮಾಹಿತಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದಾಗಿ, ವಿಶ್ವಗ್ರಾಮ ಕಲ್ಪನೆ ನನಸಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ದೂರವಾಣಿ, ದೂರದರ್ಶನ, ಗಣಕಯಂತ್ರ ಹಾಗೂ ಅಂತರಾಳ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಇದನ್ನು ಮತ್ತಪ್ಪು ಸರಳಗೊಳಿಸಿವೆ. ಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆ, ನೀರಾವರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ, ಶೀಕ್ಷಣ ಸೌಕರ್ಯ, ಆರೋಗ್ಯ ಸೌಲಭ್ಯ, ಬಾಂಕಿಂಗ್, ಸಹಕಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಮಹಿಳಾ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ಕಲ್ಯಾಣ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೇವಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳೇ ಮುಂತಾದ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಸಕ್ರಾರ ಕೈಗೊಂಡ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೇ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದು, ಅದನ್ನಿಂದ ತಾಲೂಕಿನ ಗ್ರಾಮೀಣ ಹಾಗೂ ನಗರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಗ್ರಾಮೀಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿರಂಗಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಸುಧಾರಿತ ಕೃಷಿಪದ್ಧತಿ, ಕೃಷಿ ಉಪಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಆಧಾರಿತ ಕೃಷಿಯತ್ತೆ ಪರಿವರ್ತನೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದು, ಉಳ್ಳಿಮೆಯಿಂದ ಕಣಕಾವಿನವರೆಗೆ ಯಂತ್ರಗಳ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ರಸಗೊಬ್ಬರಗಳ ಬಳಕೆ ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಇಳುವರಿಯನ್ನು ತಂದಿದೆಯಾದರೂ, ಸಾವಯವ ಕೃಷಿಯ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯಿಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಬಳಕೆಯಿಂದಾಗಿ, ಅಂತರಾಳವನ್ನು ವರ್ಷವಿಡೀ ಅಗತ್ಯಕ್ಕನುಗೊಳಿಸಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸೌಕರ್ಯ ರೈತರಿಗೆ ಲಭಿಸಿದೆಯಾದರೂ, ಅಂತರಾಳ ಮಟ್ಟದ ಕುಸಿಡಿದಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಕ ಅಸಮತೋಲನವುಂಟಾಗಿ ನಾನಾ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಕೌಟಿಂಬಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬಗಳು ಅವಸಾನದ ಅಂಚನ್ನು ತಲುಪಿದ್ದು, ವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು ಸಡಿಲಗೊಳ್ಳಿರುವುದು ಆತಂಕದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಬದುಕಿನ ಜೀವಾಳವಾಗಿದ್ದ ಕುಂಭಾರ, ಗಾಣಿಗ, ಬಡಗಿ, ಕರ್ಮಾರ್ತ, ಅಕ್ಷಸಾಲಿ ಮುಂತಾದ ಕುಲಕಸುಖಗಳಿಂದು ಕೈಗಾರಿಕಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಿಂದಾಗಿ ಹಿನ್ನಡೆ ಕಂಡಿದ್ದು, ಅಪುಗಳ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಯಂತ್ರೋಪಕರಣ ಆಧಾರಿತ ಉತ್ಪಾದನೆಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿವೆ. ತಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತರದ ಜನರ ಜೀವನಕ್ಕೆಮುದ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಕ್ಷೇಣಿಸಲಾರಂಭಿಸಿ, ಸಂಬಂಧಿತ ಕಸುಖುದಾರರು ಪಟ್ಟಣ ಸೇರಿ ಪರ್ಯಾಯ ಮಾರ್ಗ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ರಾಗಿ ಬೀಸುವುದು, ಬತ್ತ ಕುಟುಬುವುದು, ಮುಂತಾದವು ಕಣ್ಣರೆಯಾಗಿ ರಾಗಿ-ಅಕ್ಷಿ ಗಿರಣಿಗಳು ತತ್ತ ಎತ್ತಿ ಮೆರೆದಿವೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದುಕು ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ವಣಿಜ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿವಾಟಿನಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಪ್ರಗತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರ ನಂಜನಗೂಡು ಸೇರಿದಂತೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ವಾರದ ಸರೆಗಳಿಂದಿಗೂ ನಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಮಾರುಕಟ್ಟಿ ಹಾಗೂ ರೇಷ್ಟ್ ಮಾರುಕಟ್ಟಿಗಳು ಕೃಷಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಮಾರುಕಟ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಯೋಗ್ಯಬೆಲೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಮೂಲಕ ರೈತರ ಬದುಕನ್ನು ಹಸನಾಗಿಸುವಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿವೆ. ನಗರಜೀವನದಲ್ಲಿ ಜಾತಿವೈವಸ್ಥ್ಯ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಸಡಿಲಗ್ನಾಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಹೋಟೆಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಂತಹ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳು ಕೈಚೋಡಿಸಿವೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ಅದು ಮುಂದುವರಿದೆಯಾದರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿದೆ. ಅಸ್ವಾತ್ಮೆಯಂತಹ ಸಾಮಾಜಿಕ ಖಿಡುಗು ಕಾನೂನುಬಾಹಿರವಾಗಿದ್ದು, ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಪರಿಶ್ವಜಾತಿ, ಪಂಗಡಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜನರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ರಾಜ್ಯ ಸರ್ಕಾರಗಳು ರೂಪಿಸಿದ ಹಲವಾರು ಕಾಯ್ದೆ ಹಾಗೂ ಯೋಜನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಕೆಳವರ್ಗದ ಜನರಿಗೆ ಸಮಾನ ಸೌಕರ್ಯ ಲಭಿಸಿ, ಎಲ್ಲಾ ರಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರವೇಶ ದೊರೆಯುವಂತಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಜನರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಯಂಟಾಗಿದ್ದರೂ ಆಹಾರ, ವಸತಿ, ಮೂಲಭೂತ ಸೌಕರ್ಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ವಾವಲಂಬನ ಹಾಗೂ ಸ್ಥಿರತೆ, ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಭೌತಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಂದೆ ಪ್ರಗತಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆಯಾದರೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆ : ವಿವಾಹಿತ ಹಿಂದೂ ಮಹಿಳೆಯ ಗಭಿರಣೆಯಾದಾಗಿನಿಂದ ಹೆರಿಗೆಯಾಗುವವರಿಗೆ ಹಲವಾರು ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಕಟ್ಟಳೆಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ಹೆರಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತವರುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದು, ಗಭಿರಣೆಯ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲು ಮನೆಮಂದಿಯೆಲ್ಲ ಗಮನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದು, ಪೌಷ್ಟಿಕ ಆಹಾರ ನೀಡುವುದರ ಜೂತೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ವಿಜಾರಣೆನ್ನೇ ಅವಳಿಗೆ ತಿಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರಮದಾಯಕ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ವಾಡಲು ಅವಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡಿದೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಶುಭ ಸಂಗತಿ, ದೃಶ್ಯಗಳಿಂದ ಅವಳನ್ನು ದೂರವಿಟ್ಟು

ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ, ಚಂದ್ರ-ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣಗಳಂದು ಹೊರಗೆ ಹೋಗಲು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಗಭಿರ್ಣಿಗೆ ಐದು ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಟನೆಯ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಡನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಸಿರು ಸೀರೆ ಉಡಿಸಿ ಸೀಮಂತ ಮಾಡಿ, ಮಡಿಲು ತುಂಬಿ ಹರಿಗೆಗಂದು ತವರು ಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಸೂಲಗಿತ್ತಿಯರ ನೆರವಿನೊಂದಿಗೆ ಹರಿಗೆ ಮಾಡಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರಿಂದು ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಕೇಂದ್ರ, ಆಸ್ತ್ರಕ್ರಿಯಾಗಳಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯರ ನೆರವಿನೊಂದಿಗೆ ಹರಿಗೆ ಮಾಡಿಸುವುದು ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹರಿಗೆಗಂದು ತವರಿಗೆ ಹೋದ ಹಂಡತಿಗೆ ಹರಿಗೆಯಾಗಿ ಸೂತಕ ಕಳೆಯುವವರೆಗೂ ಗಂಡನಾದವ ಮುಖ ಕ್ಷೇತ್ರ ಮಾಡದೇ ಇರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಹರಿಗೆಯಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಎಂಟರಿಂದ ಹದಿನೇಡನೆಯ ದಿನದವರೆಗೆ ಸೂತಕವನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗಂ ಅಥವಾ ಇನೆಯ ದಿನದಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಜಾತಕ ಬರೆಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಹರಿಗೆಯಾದ ಮೋದಲ ಗಂ ದಿನ ಬಾಣಂತಿಗೆ ಆಹಾರದೊಂದಿಗೆ ಬಾಣಂತಿಖಾರ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹರಿಗೆಯಾದ ಮೂರು-ಐದು-ಒಂಭತ್ತು ತಿಂಗಳ ನಂತರ, ಮಗುವಿನೊಂದಿಗೆ ತಾಯಿಯ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಮಕ್ಕಳಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ನಾಗರಪ್ರತಿಷ್ಠೆ, ಅಶ್ವಾಧವ್ಯಾಕ್ಷಾ ಪೂಜೆ, ಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದ್ದರೂ, ವೈದ್ಯಕೀಯ ನೆರವು ಪಡೆಯುವುದು ಇಂದು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮಗುವಿನ ತಲೆಗೂಡಲನ್ನು ಒಂದು ಅಥವಾ ಮೂರು ವರ್ಷದೊಳಗೆ ಮನೆದೇವರಿಗೆ ಮುಡಿ ಕೊಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ಬಾಲಕರಿಗೆ ಉಪನಯನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಜನಿವಾರ ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ವೈಶ್ಯ, ಕರ್ಮಾರ್ಥ, ಆಕ್ಷಸಾಲಿಗ, ನೇಕಾರ ಬಳಿಜಿಗ ಮುಂತಾದ ವೈಷಣ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಜನಿವಾರ ಧಾರಣೆ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಏರ್ಶೈವರಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಧಾರಣೆಯನ್ನು ಮಗುವಿನ ನಾಮಕರಣದಂದೇ ಮಾಡಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ.

ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ಮಗುವಿನ ಜನನದ ಸುಧಿಯನ್ನು ತರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಉಡುಗೊರೆ ನೀಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದ್ದು, ಮಗುವನ್ನು ದುಷ್ಪತ್ತಿಗಳು ಕಾಡಿರಲೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹಲವಾರು ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಟ್ಟಿದ ಆರನೆಯ ದಿನ ಸತ್ತೆ ಹಿರಿಯರ ಹಸರನ್ನು ಮಗುವಿಗೆ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಡಿಕ ಸಮಾರಂಭವನ್ನು ೨-೧೪ ಹಾಗೂ ಇನೇ ದಿನದಂದು ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಗುವಿಗೆ ನಾಲ್ಕುವರೆ ತಿಂಗಳಾದಾಗ ಉಪ್ಪ (ನಮಕ ಜಾಸಿ) ಮಾಂಸಗಳನ್ನು ಚೀಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮಗುವಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳು ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳಾಗಿದ್ದಾಗ ಬಿಸ್ಕಿಲ್ಲಾವನ್ನು ಏಳನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸನ್ನತ್ತಮ್ಮೆ ಮಾಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೈಸ್ತರಲ್ಲಿ ಮಗು ಹುಟ್ಟಿದೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳನೊಳಗೆ ಚರ್ಚಿಸಲಿ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡುವ ಸಮಾರಂಭವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮೈನೆರೆದಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಜಾತಿಯವರಲ್ಲೂ ಮೂರರಿಂದ ಹದಿನ್ಯೆದು ದಿನಗಳ ಸೂತಕವನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅವಳನ್ನು ಕೊತಡಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆಲವು ಜಾತಿಯವರಲ್ಲಿ ಸೋದರಮಾವ

ಗುಡಿಸಲು ಹಾಕಿ ಸೋದರಸೋಸೆಯನ್ನು ಇರಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹಿಂದೆ ಇತ್ತು. ಸಾಯಂಕಾಲದ ವೇಳೆ ಹುಡುಗಿಗೆ ಮುತ್ತೆದೆಯರು ಅರಿಶಿನ ಕುಂಕುಮ ಹಣ್ಣಿ ಆರತಿ ಬೆಳಗುತ್ತಾರೆ. ಉಡಿ ತುಂಬುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಇದೆ. ಸೂತಕ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆಯುಡಿಸಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ ಓಡಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವಿವಾಹ : ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆ ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧವಾಗಿ ಇದು ದಿನ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಕ್ರಮೇಣ ಮೂರು ದಿನಗಳಿಗೆ ಇಳಿದ ಅದಿಂದು ಲಿಳಿ ಗಂಟೆಗೆ ಶಿಮಿತಗೊಂಡಿದೆ. ಬಾಲ್ಯವಿವಾಹವಿಂದು ಕಣಿರೆಯಾಗಿದ್ದು, ಹುಡುಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಕಾದ ಮೇಲೆ ವಿವಾಹ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣಿನ ಮನೆ ಮುಂದೆ ಮದುವೆ ನಡೆಯುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಹುಡುಗಿಯ ಉರಲ್ಲಿನ ಗುಡಿ ಇಲ್ಲವೇ ಭತ್ತದಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ವರ್ಗೋತ್ತಮ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರದಿದ್ದರೂ, ಒಳಪಟಂಗಡ, ಉಪಪಟಂಗಡಗಳ ನಡುವೆ ವಿವಾಹಗಳಿಂದು ಜರುಗುವಪ್ಪ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಟ್ಟಪಾಡುಗಳು ಸಡಿಲಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಆದರೂ ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ಣ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ವಿವಾಹ ನಿಶ್ಚಯಿಸುವ ಮೊದಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಥು-ವರರ ಜಾತಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಅದು ಕೂಡಿ ಬಂದರೆ ಮಾತ್ರ ವಿವಾಹ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಇದು ದಿನ ಅಧವಾ ಮೂರು ದಿನಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ವಥುವರರಿಗೆ ಅವರವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮುತ್ತೆದೆಯರು ಸೇರಿ ಎಣ್ಣೆ ನೀರು ಹಾಕಿ, ಮನೆ ಮುಂದೆ ಚಪ್ಪರ ಹಾಕುವುದರೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹ ಸಂಭ್ರಮ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೋದರಮಾವ ಕಣ್ಣಿಗಿಡದ ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಹಾಲುಕಂಬವಾಗಿ ತಂದು ನೆಡುತ್ತಾನೆ. ವಿವಾಹದ ಹಿಂದಿನ ದಿನವಾದ ಚಪ್ಪರದಂದು ಸಣ್ಣವಿಳ್ಳೆಶಾಸ್ (ನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥ) ಹಾಗೂ ದೇವತಾಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಧಾರೆಯ ದಿನದೆಂದು ವಥುವಿನ ತಂದೆ-ತಾಯಿ-ಬಂಧು-ಬಳಗದವರು ವರನಿಗೆ ಕಸ್ಯೇಯನ್ನು ಧಾರೆಯೆಡ ನಂತರ ಅವಳಿಗೆ ವರನು ತಾಳಿ ಕಟ್ಟಪುದರೊಂದಿಗೆ ವಥುವರರು ದಂಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಗುರುಹಿರಿಯರಿಂದ ಅಕ್ಷತಾರ್ಥಿವಾದದಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದೆ ನಾಗವಳ್ಳಿಶಾಸ್, ಮನೆದೇವರ ದರ್ಶನ, ಮನೆತುಂಬಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು ಪ್ರಸ್ತುಮಾಡುವುದು ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ವಥು ಗಂಡಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಹಿಂದೂಗಳ ವಿವಾಹದಲ್ಲಿ ಮದುವೆಯದ್ದಕ್ಕೂ ಸೋದರಮಾವನು ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಮಾತೃಪ್ರಧಾನ ಕುಟುಂಬವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಳಿಯುಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ಅಂತರಜಾತಿ ವಿವಾಹಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಸಾಮೂಹಿಕ ವಿವಾಹವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಅಂತರಜಾತಿ ವಿವಾಹಗಳಿಗೆ ಸಕಾರವು ತಾಳಿಭಾಗ್ಯ ಯೋಜನೆ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ತಿಶಾಖೆಯಾಗಿ ಸೇರಿದ್ದರೆ, ಅಂತಹವರಿಗೆ ಸಕಾರ ಲಿ.೦೦೦ ರೂ.ಗಳ ನೇರವು ನೀಡಿ ನೌಕರಿಯನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತದೆ.

ವಿಧವಾ ವಿವಾಹ : ಕೂಡಿಕೆ, ಸೀರುಡಿಕೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಇದು ಕೆಲವು ಜಾತಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ವಿಧವೆಯರು ವಿಧರರನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಕೆ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದ್ದು, ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ರಾತ್ರಿಯಂದು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿ ಕುಲಭಾಂಧವರಿಗೆ ಜೀತಣ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತನಾಲಯ ಸಂಸ್ಥೆಯ ವಿಧವಾ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪೂರ್ವಾಹವನ್ನು ಕಳೆದೆರಡು ದಶಕಗಳಿಂದ ನೀಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ವಿಚ್ಛೇದನಕ್ಕೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಇಲ್ಲ ಆದರೂ ಇಂದು ಕಾನೂನು ಪ್ರಕಾರ ವಿಚ್ಛೇದನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ವಿವಾಹವು ಬಂದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಒಪ್ಪಂದವಾಗಿದ್ದು, ವಧು-ವರರ ಕುಟುಂಬದವರ ನಡುವೆ ಮೊಹಾರ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಪ್ಪಂದವೇಪರ್ಕಟ್ಟು ನಂತರ ಮದುವೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿವಾಹ ದಿನದಂದು ವರನು ಕುದುರೆ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ವಧುವಿನ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಖಾಜಿ ಸಮೃದ್ಧಿದಲ್ಲಿ ಮೊಹಾರ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ನಂತರ ನಿಖಾ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆನಂತರ ಶಾದಿ ಏರ್ಡಿಸಿ ಬಂಧು-ಮಿತ್ರರಿಗೆ ಜೀತಣ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಂತ ಯಾವುದೇ ಕಾರಣಕ್ಕೂ ಮೂರು ಬಾರಿ ‘ತಲಾಕ್’ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವಿವಾಹ ವಿಚ್ಛೇದನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದು ಇದನ್ನು ಕಾನೂನಿನ ಮೂಲಕ ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಡೆದಿದೆ.

ತೀಕ್ಷ್ಣಿಯನ್ನರಲ್ಲಿ ವಧು-ವರರ ಕುಟುಂಬದವರು ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದ ನಂತರ ನಿತ್ಯಿತಾರ್ಥವು ವರನ ಕಡೆಯ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಚರ್ಚೆನಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವಿಗಳ ಸಮೃದ್ಧಿದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆನಂತರ ವಿವಾಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಧು-ವರರು ಉಂಗುರ ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡು ರಿಜಿಸ್ಟರಾನಲ್ಲಿ ಸಹಿ ಮಾಡಿ, ಜೀತಣ ನೀಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹ ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈಗ ಅವರಲ್ಲೂ ಮಾಂಗಲ್ಯ ಕಟ್ಟುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಶವಸಂಸ್ಕಾರ : ಶವಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಆಯೂ ಜಾತಿಯವರ ಸ್ತಾನಗಳು ಕೆಲವೇಡೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅವರವರ ಹೊಲದಲ್ಲೇ ಹೊಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಂಜನಗೂಡು ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಚಿತಾಗಾರವಿದೆ. ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವರನ್ನು ಮೂಳುವ ಹಾಗೂ ಸುಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಬಂಜಾರ, ವೈಶ್ಯ ಮುಂತಾದ ಜಾತಿಯವರಲ್ಲಿ ಸುಡುವುದು ಸರ್ವೇಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ತೀರಾವಯಸ್ಸಾದವರು, ಹುಷ್ಟ, ತೊನ್ನು ಮುಂತಾದ ಹೋಗಿಗಳ ಶವವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶವಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಿನ ಪದ್ಧತಿಯಾದ ಕಲ್ಲುಸೇವೆ ಶವಸಂಸ್ಕಾರ ಪದ್ಧತಿಯ ನೆರೆಯ ನರಸೀಪುರ ತಾಲೂಕಿನ ಬಿಬೆಟ್ಟಹಳ್ಳಿ ಬಳಿಯ ವಡಗಲ್ ರಂಗನಾಥನ ಬೆಟ್ಟದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ತೀರಾ ಇತ್ತೀಚಿನವರೆಗೆ ರೂಧಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಶವವನ್ನು ಕಲ್ಲುಪೋಟರೆ ನಡುವೆ ಇಟ್ಟ ಸುತ್ತ ಕಲ್ಲನ್ನು ಪೇರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದಂತೆ ತಲೆಯನ್ನು ದಾಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿಗಿಟ್ಟು ಶವವನ್ನು ಕೂರಿಸಿ ಇಲ್ಲವೇ ಮಲಗಿಸಿ ಮಣಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಧಿ ಮೇಲೆ ಶೀಲ, ವ್ಯಂದಾವನ, ಮಂಟಪ, ಗದ್ಯಗೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿಂದು

ವಿರಳವಾಗಿದೆ. ಏರಶೈವರಲ್ಲಿ ಶಿವರೀಕ್ಕೆ ಪದೆದವರ ಶವಗಳಿಗೆ ಶ್ರಿಯಾಸಮಾಧಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಇತರ ವೈಷ್ಣವಾರಾಧಕರಲ್ಲಿ ಮರಣಶಯ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ತುಳಸಿದಳವಿಟ್ಟು-ಗಂಗಾಜಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರ ನಾಮವನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಸತ್ತವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಬೆಂಕೆ ಕೊಳ್ಳಿಯನ್ನು ಇಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಶವಕ್ಕೆ ಸ್ವಾನ ಮಾಡಿಸಿ ಚಟ್ಟದಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಸೃಜನಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಸಂಸ್ಥಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಜಾತಿಯವರಲ್ಲಿ ಶವದೊಂದಿಗೆ ಬೆಂಕೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಸೃಜನದಲ್ಲಿ ಶವವನ್ನು ವಿಧಿಬಧ್ಯವಾಗಿ ಪೂಜಿಸಿದ ನಂತರ ಅಗ್ನಿಗ್ರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವೇ ಗುಳಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಟ್ಟವರ ಚಿತಾಭಸ್ಕರವನ್ನು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪುಣ್ಯಕ್ಕೇತ್ತಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಅಪರಕರ್ಮ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ನದಿಗೆ ವಿಸರ್ಜಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ತುಂಬೆ, ತುಳಸಿ ಗಿಡವನ್ನು ನೆಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹತ್ತು ದಿನಗಳ ಸೂತಕ ಆಚರಿಸಿ ಗಂನೇ ದಿನ ಶ್ರಾದ್ಧ ಮಾಡಿ ಬಂಧು-ಮಿತ್ರರಿಗೆ ಉಟ ಹಾಕಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇತರ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಿ ರಿಂದ ಗಂನೇ ದಿನ ಕುಲಬಾಂಧವರಿಗೆ ಉಟ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾಲಯ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯಂದು ವಾರ್ಷಿಕ ಶ್ರಾದ್ಧವನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹಲವು ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿದೆ.

ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ಸಾಯುತ್ತಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಜೇನುತ್ಪವನ್ನು ಹನಿಸಿ ಶ್ರಾರಾನ್ ಪರಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಸತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಶವವನ್ನು ತೊಳೆದು ಪರಿಮಳ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಿ ಬಿಳಿಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಶವಪಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಬರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೊಂಡೊಯ್ದು ಮುಸೀರಿ ಬಳಿ ಕೆಗಿಳಿಸಿ, ನಮಾಜ್ ಮಾಡಿ ನಂತರ ಶವವನ್ನು ಗುಣಿಗಳಿಸಿ ತಲೆ ಉತ್ತರಕ್ಕಾದಂತೆ ಮಲಗಿ, ಮುಖವನ್ನು ಮೊಕ್ಕ (ಪಟ್ಟಿಮ) ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿರುಗಿಸಿ, ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನ ಅಡುಗೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಬಂಧುಗಳೇ ಅವರಿಗೆ ಉಟ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೂರನೆಯ ದಿನ ‘ಕರುತಾ’ ಜೀತಳವನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಲಿಂನೆಯ ದಿನ, ನಾಲ್ಕು, ಆರು, ಒಂಭತ್ತನೆಯ ತಿಂಗಳು ಸೇರಿದಂತೆ ವರ್ಷದ ಹೊನೆಯ ದಿನದಂದೂ ಬಂಧುಗಳಿಗೆ ಭೋಜನ ನೀಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ.

ತ್ರೈಯನ್ನರಲ್ಲಿ ಮರಣಶಯ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸ್ ಪಾದಿಯು ಸಪ್ತ ವಿಧಿಯನ್ನು (seven sacraments) ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಸತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಶವಕ್ಕೆ ಸ್ವಾನ ಮಾಡಿಸಿ, ಬಿಳಿಯಡುಗೆ ತೊಡಿಸಿ ಶವ ಪಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿ, ಕೊಂಡೆಳ್ಳಿಯ್ದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸ್ ಚರ್ಚನಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರ ಜಲವನ್ನು ಪಾದ್ರಿಯು ಸಿಂಪಡಿಸಿ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದ ನಂತರ ಸೃಜನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಅಲ್ಲಿ ವಿಧಿಬಧ್ಯವಾಗಿ ಸಂಸ್ಥಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಗಂನೆಯ ದಿನ ಬಂಧುಗಳಿಗೆ ಉಟ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಗೃಹಚೀವನ : ತಾಲೂಕಿನ ವಿವಿಧದೇ ಶಿಲಾಯುಗ ಮಾನವರು ಹಿಂದೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ನಿವೇಶನಗಳಲ್ಲಿ ದೂರೆತಿರುವ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ಅವರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮನೆಗಳ ಸ್ವರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ಪುರಾತತ್ವಜ್ಞರು ಈಗಾಗಲೇ ವರದಿ ವಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಗುಡಿಸಲು, ತೊಟ್ಟಿಮನೆ, ಮಾಳಿಗಮನೆ, ಮಹಡಿಮನೆ ಮುಂತಾದ ಬಗೆಯ ಮನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅವರವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ, ವಿವಿಧ ವರ್ಗದ ಜನ ವಿವಿಧ ಗಾತ್ರದ ಹಾಗೂ ಸ್ವರೂಪದ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗುಡಿಸಲು-ಜೋಪಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳವರ್ಗದವರು, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಅಶ್ವರಾಗಿರುವವರು ಹಿಂದೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರಿಂದು ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ದೂರೆತಿರುವ ಆಸರ್ಯಿಂದಾಗಿ ಅವರೂ ಕೂಡ ಜನತಾಮನೆ, ಆಶ್ರಯ ಮನೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವ, ಭಾವಣೆಗೆ ಮಂಗಳೂರು ಹೆಂಚು/ರಿಘಂಕ ಷೀಟ್‌ ಹಾಕಿರುವ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಾಡು ಹೆಂಚನ್ನು ಹೊದಿಸಿರುವ ತಗ್ಗಾದ ತೊಟ್ಟಿಮನೆ, ಎತ್ತರದ ಭಾವಣೆ ಇರುವ ತೊಟ್ಟಿ ಮನೆಗಳಿದ್ದು, ಕ್ರಮೀಣ ನಾಡುಹೆಚ್ಚಿನ ಬದಲು ಮಂಗಳೂರು ಹೆಂಚು, ರಿಘಂಕ್‌ಷೀಟ್‌ಗಳು ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ಹಿಂದೆ ಮದ್ರಾಸ್ ತಾರಸಿಯ ಮಹಡಿ ಮನೆಗಳಿದ್ದು, ಇಂದು ಅವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸಿಮೆಂಟಿನ ತಾರಸಿಯನ್ನುಳ್ಳ ಮೂರ್ಖಾಲ್ಯ ಅಂತಸ್ತಿನ ಮನೆಗಳು ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದರೆ, ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ತಾರಸಿ ಮನೆಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತುತ್ತಿವೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಯ್ದಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯವರು ತಮ್ಮ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗನುಗೂಣವಾಗಿ ಮನೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದು. ರೈತರು ದನದ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ, ಕಣಜ, ಹಿತ್ತಿಲು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮನೆಪರಿಸರದಲ್ಲೇ ಹೊಂದಿದ್ದು, ಒಳಗೆ ವಿಶಾಲಮನೆಯಾದಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಕೊರಡಿ, ಸ್ವಾನ್ವಯ ಮನೆ ಅಡಿಗೆ ಮನೆ, ದೇವರ ಮನೆ, ತಿಜೋರಿಕೋಣೆ, ಕಾಳಿನಕೋಣೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅದೇ ಬಡವರಾದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ದನದ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಗೆ ತೆಗಿನ ಗರಿಯನ್ನು ಬಿಗಿದ ಭಾವಣೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಸಗಣಿ ನೆಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಕೆಲವು ಮನೆಗಳಿಗೆ ಕಡಪ, ಚಪಡಿಕಲ್ಲಿನ ನೆಲಹಾಸಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂದು ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಗಾರೆಯು ಆಕುಮಿಸಿ ಗಾರೆ ನೆಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮನೆಯ ನಡುವೆ ಇರುವ, ತೆರೆದ ಚೌಕಾ/ಆಯ್ದಾಕಾರದ ತೊಟ್ಟಿಯು ನಾಲ್ಕು, ಎಂಟು, ೧೨, ೧೯, ಕಂಬಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆಯ ಗೋಡೆಗಳು ಮಣ್ಣ ಬಿದಿರುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕ್ಷಯಿಸಿದವಾಗಿದ್ದು, ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಇಟ್ಟಿಗೆ, ಮಣ್ಣ ಸಿಮೆಂಟ್ ಬಳಸಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಗೋಡೆಗೆ ಮಣ್ಣ-ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಿಯವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಇದನೆಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ, ವಿದ್ಯುತ್-ದೀಪಗಳು ಪಟ್ಟಣ, ಗ್ರಾಮ ಹಾಗೂ ಮನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಷಿಸಿದರೂ ಅದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕಗೊಂಡು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಧ್ಯ, ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಏರಡು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ, ಇಂದು ತಾಲೂಕು ಪುರಾ ವಿದ್ಯುತ್-ಕರಣಗೊಂಡಿದ್ದು, ಸರ್ಕಾರದ ನೆರವಿನಿಂದಾಗಿ ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲಾ ಗೃಹಗಳೂ ವಿದ್ಯುತ್ ದೀಪ ಲಭಿಸಿದ್ದು, ವಿದ್ಯುತ್-ರಹಿತ ಮನೆಗಳು ವಿರಳವಾಗುತ್ತಿವೆ. ತಾಲೂಕಿನ ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಬಡಾವಣೆ ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನತಾ ಬಡಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ನವೀನ ಮನೆಗಳು

ಕಂಡುಬಂದರೆ, ಉತ್ತರ-ಪಟ್ಟಣಗಳ ಮೂಲವಸತಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಮಾದರಿಯ ಮನೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸರಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದು, ನಂಜನಗೂಡು, ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ನಂಜನಗೂಡು ಪಟ್ಟಣವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ವಿವಿಧಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮನೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆಧುನಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ತಲೆ ಎತ್ತಿ ನಿಂತಿವೆ.

ಗೃಹೋಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳು : ಬಡವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜನರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಮಣಿನ ಮಡಕೆ, ಅಲ್ಯೂಮೀನಿಯಂ ತಟ್ಟೆ ಪಾತ್ರೆ ಹಾಗೂ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ಹಂಡೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿದ್ದು, ಕುಚಿ, ಬೆಂಚು, ಜೀಬಲ್‌ಗಳು ವಿರಳವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಇಂದು ಸ್ವೀಲ್ ಪಾತ್ರೆ, ಕಬ್ಬಿಣಿದ ಕುಚಿ, ಮಂಂಚ, ಬೆಂಚು ಮುಂತಾದವು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಮನೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಮಧ್ಯಮ ಹಾಗೂ ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಜನರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿತ್ತಾಳೆ, ತಾಮ್ರ, ಅಲ್ಯೂಮೀನಿಯಂ ಪಾತ್ರೆ ಪಡಗಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಕುಚಿ, ಟೀಪಾಯಿ, ಬೆಂಟು, ಮಗ್ನಿ, ಬೇಸನ್‌, ಮುಂತಾದವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಯುಗಾದಿ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮಡಕೆಗಳಲ್ಲೇ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿ ಉಣಿವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿದೆ. ಎಲ್.ಪಿ.ಜಿ. ಗ್ರಾಸ್-ಸ್ವೋಗಳು ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದರೂ, ಸೌದೆಂಟೆ, ಒತ್ತೊಲೆಗಳು, ಇನ್ನೂ ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಚಾಪೆ, ಜಮಿಖಾನ, ಹಾಸಿಗೆ, ತಲೆದಿಂಬು, ಹೊಡಿಕೆ ಕಂಬಳ, ರಗ್ನಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಉಳ್ಳವರು ಮಂಚವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹಳ್ಳಿ-ಪಟ್ಟಣಗಳ ಗೃಹೋಪಯೋಗಿ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯ ಸುಧಾರಣೆ-ಬಸಲಾವಣೆಗಳಾಗಿರುವುದು ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಥವಾಗಿದೆ.

ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳು : ಗೋದಿ ‘ಚಪಾತಿ’ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ತಿನಿಸಾದರೂ ಬೆಳಗಿನ ತಿಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಉಪ್ಪಿಟ್ಟ, ಅಕ್ಕಿಮೊಟ್ಟ, ರಾಗಿಮೊಟ್ಟ, ದೋಸೆ, ಇಡ್ಲಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹುಳಿಯನ್ನು, ಬಿತ್ತಾನ್ನು, ಒಗ್ಗರಣೆ ಅನ್ನು, ಪುಳಿಯೋಗರೆ, ಸಜ್ಜಿಗೆ, ಕೇಸರಿಬಾತ್, ವಾಂಗಿಬಾತ್, ಖಾರಾಬಾತ್, ಜೊಮೋಟೊಬಾತ್ ಮುಂತಾದ ಕಲಸಿದ ಅನ್ನಗಳೂ ಈಗಾಗಲೇ ಬೆಳಗಿನ ತಿಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಗಿಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕೊಲಿ, ಕಾಖಾನೆ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ತಂಗಳನ್ನು, ಮುದ್ದೆಗಳನ್ನು ಉಪ್ಪೆಸರಿನ ಕಾರ, ಮಜ್ಜಿಗೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ತಿಂದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕ್ಕೂ ಮುದ್ದೆ ಅಥವಾ ಅನ್ನ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದಂತೆ ಆಧುನಿಕ ತಿಂಡಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅಲ್ಲಿಗೂ ಕಾಲಿಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಆಧುನಿಕ ತಿಂಡಿಗಳಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯೂ ತುಂಬಲ್ಲ, ರಟ್ಟಿಗೂ ಬಲ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಹಳಬರ ಅನಿಸಿಕೆ. ದೈನಂದಿನ ಉಟದಲ್ಲಿ ‘ಅನ್ನ’ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಗಿಮುದ್ದೆ, ಜೋಳದ ಮುದ್ದೆಗಳೂ ಸ್ಥಾನ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಆದರೆ ಮೊದಲಿನಂತೆ ಇವ್ಲಿದೆ ಉಟವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬಂತಹ ಅನಿವಾಯ ಸ್ಥಿತಿ ಈಗಿಲ್ಲ. ಬೇಳೆ, ಸೊಪ್ಪು, ತರಕಾರಿ ಸಾರುಗಳು, ಉಪ್ಪೆಸರು,

ತರಕಾರಿ ಪಲ್ಗಳು, ಸೋಪ್ಪಿನ ತಾಳದಗಳು, ಮಜ್ಜಿಗೆ ಹೂಳಿ ಇವು ಅನ್ನದ ಜೊತೆಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೊಬ್ಬರಿ ಮಿಥಾಯಿ, ನಾಮದ ಹಲಗೆ, ತೆಂಗೊಳಲು, ವಿಶೇಷ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಂಗಾರಾ ಉಟ ತನ್ನದೇ ಆದ ಮನ್ನಣೆ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಸೋಮವಾರ ನಂಜಂಡೇಶ್ವರನ ದಿನವಾದುದರಿಂದ ಅಂದು ಬಹುತೇಕ ಹಿಂದೂಗಳು ಮಾಂಸಹಾರವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರಾವಣ ಮತ್ತು ಕಾರ್ತಿಕ ಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ತಿಂಗಳು ಪ್ರಾರ್ಥ ಮಾಂಸದ ಅಡುಗೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಉಳಿದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಾಹಾರ ಸೇವಿಸಿದವರು ಆಲಯದೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಇಷ್ಟಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪರಿಸರದ ಲಿಂಗಾಯತರ ಉಟದಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳೀಮೂಳಿ ಪಾಯಸ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನಗಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹಬ್ಬ ಮೊದಲಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಉಟದ ಎಲೆಗೆ ಕಡ್ಡೆಕಾಳು ಹಾಗೂ ಬಾಳೆಕಾಯಿಯ ಕಳ್ಳೀಮೂಳಿ ಹಾಕಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಕಿ ಪಾಯಸದೊಂದಿಗೆ ಬೂಂದಿ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇದಿಷ್ಟನ್ನು ಕಲೆಸಿ ತಿಂದಾಗ ವಿಶ್ವ ಸ್ಥಾದದ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉಡುಪು : ತಾಲುಕಿನ ಜನರ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಉಡುಗೆಯ ಭಾಗವಾದ ಪುರುಷರ ಪಂಚೆ, ಧೋತ್ರ, ಪಟಾಪಟಿ ಚಡ್ಡಿ, ಒಳಪಾಂಗಿ, ಅಂಗಿ, ಜುಬ್ಬಿ, ಟವೇಲು ಮುಂತಾದವು; ಮಹಿಳೆಯರ ಸೀರೆ, ರವಿಕೆ, ಕುಪ್ಪಸ್, ಲಂಗ, ಜಂಪರ್, ದಾವಣಿ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೇಲೆ ಆಧುನಿಕತೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಸಾಕಷ್ಟಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುವಾಗ, ಚಡ್ಡಿ, ಬನಿಯನ್ ಧರಿಸುವ ರೈತರು ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಚೆ ಶಟ್ಟು, ತೊಟ್ಟರೂ ಲುಂಗಿಯ ಬಳಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಟವೆಲು ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಕಾಲಿಗೆ ಚಪ್ಪಲೆ ಮೆಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇಂದಿನ ಯುವಕರು ಪ್ರಾಂತ್ಯ, ನಿಕ್ಕರ್, ಟಿ-ಶಟ್ಟು, ಬಮುದ ಚಡ್ಡಿ, ಲುಂಗಿ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಧರಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಉಡುಗೆ ಹಿಂದೆ ಸರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಸೀರೆಗಳೂ ಕೂಡ ಹದಿನೆಂಟು ಮೊಳಗಳಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ಮೊಳ (ಎಂಟರಿಂದ ಐದೂವರೆ ಮಿಟರ್)ಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿದ್ದು, ಒಳಲಂಗ-ರವಿಕೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮೊಲಕಟ್ಟಿನ ಬಳಕೆಯೂ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ವಯೋಮಿತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಲಂಗ-ಜಂಪರ್, ಧರಿಸುತ್ತಾದರೂ, ಪ್ರಾಕ್, ಸ್ಕರ್ಟ್, ಚೂಡಿದಾರ-ವೇಲ್, ಲಾಚಾ, ಮಿಡಿ, ಪ್ರಾಂತ್ಯ-ಶಟ್ಟು, ಜೀನ್ಸ್, ಟಿ-ಶಟ್ಟ್ ಮುಂತಾದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಉಡುಗೆಗಳು ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದು, ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲೂ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿವೆ. ಯುವತಿಯರ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಉಡುಗೆಯಾಗಿದ್ದ ಲಂಗ-ದಾವಣಿ ಏರಳವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ವಯೋಮಾನಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ನೈಟ್, ಸೀರೆ ಧರಿಸಿದರೆ, ಪುರುಷರು ಲುಂಗಿ, ನಿಕ್ಕರ್, ಬಮುದ, ಚಡ್ಡಿ ಹಾಗೂ ಶಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ತಮ್ಮ ಆರ್ಥಿಕ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹೊಸಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಖರೀದಿಸಿ ಹೊಲಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಗೌರಿ-ಗಣೇಶ, ಯುಗಾದಿ,

ದೇಪಾವಳಿ ಮುಂತಾದ ಹಬ್ಬ ಹರಿದಿನಗಳಂದು ಹಿಂದೂಗಳು ಧರಿಸಿ ಸಂಭ್ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮುಸ್ಲಿಂ ಪ್ರರುಷರ ಉಡುಗೆ ಕುತಾರ್, ಪ್ರೇಚಾಮು, ಲುಂಗಿ, ಹಾಗೂ ಶಟ್ರುಗಳಾದೆ ಮಹಿಳೆಯರು ಸೀರೆ-ರವಿಕೆ, ಚೂಡಿದಾರ್ ಹಾಗೂ ಬುಖಾ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ಅವರಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿದೆಯಾದರೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಮುಸ್ಲಿಂರಾದಲ್ಲಿ ರಮಾಣ್, ಬತ್ತೇದ್, ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ, ತ್ರೈಯನ್ನರಾದಲ್ಲಿ ಹೊಸವರ್ಷದಿನ, ಕ್ರಿಸ್ತಾರ್ಥ, ಕ್ರಿಸ್ತರ್ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸಬಟ್ಟೆ ಧರಿಸಿ ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ಹಬ್ಬ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆಭರಣಗಳು : ಇತರ ಮಹಿಳೆಯರಂತೆ ತಾಲೂಕಿನ ಮಹಿಳೆಯರೂ ಮೂಲತಃ ಆಭರಣಶ್ರಯಿರೇ. ಹಬ್ಬ, ಹರಿದಿನ, ವಿವಾಹ ಮುಂತಾದ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯವಿಧ್ಯಮಯ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸಂಪ್ರಾಯಿಸಿದರೆ, ದಿನನಿತ್ಯ ಓಲೆ, ಮಾಟಿ, ಮೂಗುಮೊಟ್ಟಿ, ತಾಳಿ, ಕರಿಮೆಸರಗಳನ್ನು ವರ್ಗಬೇಂದ್ರವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದಂತೆ ಕೈಗೆ ಗಾಜಿನಬಳೆ, ಉಂಗುರ, ಕಾಲಿಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಯಂಗುರ ಹಾಗೂ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಕಾಲ್ಯಾಂಯನ್ನು ತೊಡುತ್ತಾರೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಭರಣಗಳಾದ ಕಡಗ, ಜಡೆಬಿಲ್ಲೆ, ನಾಗರ, ಮುರಪು, ಚೌಲಿಗೊಣಸು, ಕೊಳಪೆ, ಪಾಟ್ಟಿ, ಅಡ್ಡಿಗೆ, ಸರ, ಪದಕ, ಬಳೆ, ತೋಳ್ಳಿಂದಿ ಮುಂತಾದವು ವಿರಳಗೊಂಡು ನವೀನ ಮಾದರಿಯ ಆಭರಣಗಳತ್ತ ಮಹಿಳೆಯರು ಆಕ್ಷಿಂತಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಪ್ರರುಷರು ಕಿವಿಗೆ ಹತ್ತೊಡಕು, ಕಲವಾರ ಹಾಗೂ ಪಟ್ಟಾರುಗಳನ್ನೂ, ಕೊರಳಿಗೆ ತಾಯಿತವನ್ನೂ ಕೈಗೆ ಕಡಗವನ್ನೂ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಇಂದು ಕಿವಿಗೆ ಹತ್ತೊಡಕು ತೊಟ್ಟವರು ವಿರಳವಾಗುತ್ತಿದ್ದು; ಕೊರಳಿಗೆ ಸರ, ಕೈಗೆ ಉಂಗುರ, ಮಣಿಕಟ್ಟಿನ ಸರ ಮುಂತಾದವು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದೆ. ವಯಸ್ಸಾದ ಮಹಿಳೆಯರು ತಲೆಗೊದಲಿಗೆ ಗಂಟು ಬಿಗಿದರೆ, ಮಧ್ಯಮ ವಯಸ್ಸಿನವರೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಇತರರು ತಲೆಬಾಚಿಕೊಂಡು ವಿವಿಧ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಜಡೆಯನ್ನು ಹೆಣೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಬಾಲಕಿಯರಿಗೆ ಬಾಬ್‌ಕಟ್ಟಾ ಸೇರಿದಂತೆ, ವ್ಯವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ತಲೆಗೊದಲನ್ನು ವಿನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹರಳಕ್ಕೆ, ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದರೆ, ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರು ಕೊಬ್ಬರಿಎಣ್ಣೆಯನ್ನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹಲ್ಲುಜ್ಜಲು ಬ್ರೇಸ್-ಪೇಸ್‌, ಸ್ವಾನಕ್ಕೆ ಸೋಪು, ಸೀಗೇಕಾಯಿ, ಘಾಂಪು, ಮೇಕಪ್ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸ್ವೋಪೋದರ್, ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಜಪಲ್, ಜಡಾವುಗಳ ಬಳಕೆ ತಾಲೂಕಿನಾದ್ಯಂತ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರೂಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಹಚ್ಚೆ ಹಾಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ವಿರಳವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಹಬ್ಬ, ಜಾತ್ರೆಗಳು : ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹಲವೊಂದು ಹಬ್ಬ-ಜಾತ್ರೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾದ ಆಚರಣೆ, ನಂಬಿಕೆಗಳೊಂದಿಗೆ ನಡೆಯುವುದು ಉಲ್ಲೇಖನಿಯವಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಯುಗಾದಿ, ದೇಪಾವಳಿ ಮೊದಲಾದ ಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದರೂ ಕೆಲವೊಂದು ವಿಧಿ-ನಂಬಿಕೆಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಿಶೇಷವೆಂಬಂತೆ ರೂಧಿಗತವಾಗಿದೆ. ಆ ಕೆಲವು ಆಚರಣೆ, ನಂಬಿಕೆಗಳು ಇತರ ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ

ಕಂಡುಬರಬಹುದು ಆದರೂ ತಾಲೂಕಿನ ಜಾನಪದೀಯ ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ನಡವಳಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗೌರಿಹಬ್ಬದ ಪ್ರಯುಕ್ತಿ ಹೊಳೆಯಿಂದ ಮರಳು ತಂದು, ಗೌರಿದೇವಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, ಶ್ರೀಪಾದ ಉತ್ಪವದ ಮೂಲಕ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಮಣಿನಿಂದ ಗಣೇಶನ ಮೂರ್ತಿ ಮಾಡಿ ಆರಾಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೌರಿ-ಗಣೇಶ ಕೂರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇರದವರು ಇಲ್ಲಿಗೇ ಬಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಹಬ್ಬದಂದು ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಮೊಲದ ಬೇಕೆ ವಿಧಿಯನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸುವ, ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಘಲ ಓದುವ ಆಚರಣೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆಗ ಸುತ್ತಲು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದಲೂ ಜನ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುತ್ತಾರೆ.

ಹರಕೆ, ಸೇವೆಗಳು ಆಸ್ತಿಕರ ಬದುಕಿನ ಅವಿನಾಭಾವ ಭಾಗವೇ ಆಗಿವೆ. ನಂಜನಗೂಡು ಪರಿಸರದಲ್ಲಿನ ವಿವಿಧ ಸಮುದಾಯದ ಆಸ್ತಿಕರೂ ದೇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಉರುಳು ಸೇವೆ, ಮೂಲೆ ನಮಸ್ಕಾರ, ನೆಲ್ಮೊಪತ್ರ, ಪರಿಸೆ ತೊಪ್ಪ ಸೇವೆ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರನಿಗೆ ಹರಕೆ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತೊಪ್ಪಸೇವೆ, ಪಟ್ಟೋಡಿ ಸೇವೆ ಮೊದಲಾದವು ಇತರೆಡೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಗದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಾದರಿಗಳನ್ನಿಂಬಹುದಾಗಿದೆ. ಒಪ್ಪೋಟ್ಟು ಉಪವಾಸದ ಹರಕೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡವರು ಕಾತೀಕ ಸೋಮವಾರದಂದು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಏನನ್ನೂ ಸೇವಿಸದೆ ಉಪವಾಸವಿದ್ದು, ಸ್ವಾನ, ಮಡಿ, ಪೂಜೆಬಳಿಕ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮಾತ್ರ ಉಟ ಮಾಡಿ ಮರುದಿನದವರೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಉಪವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನೆಲ್ಮೊಪತ್ರ ವ್ರತ ಹಿಡಿದವರು ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಉಟವನ್ನು ಸಾರಿಸಿದ ನೆಲದ ಮೇಲೆಯೇ ಆಹಾರ ಇರಿಸಿ ಅದನ್ನೇ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಟ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೊಳೆದಡದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಜನರು ಮಾಡಿದ ಮಲದ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಬೋಗಸೆ ಮಣ್ಣ ಹಾಕಿ, ಅದನ್ನು ತೊಪ್ಪೋಡಿ ತಟ್ಟಿ ಬಲಿಕ ಸ್ವಾನ ಮಾಡಿ ದೇವರ ದರ್ಶನ ಮಾಡುವುದು. ಪರಿಸೆತೊಪ್ಪೆ ಸೇವೆ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದವರು ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರನ ತೇರಿನ ಕೆಳಗೆ ಪರಬರುಷರಿಂದ ಗಭ್ರದಾನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಪಟ್ಟೋಡಿ ಸೇವೆ ಎನಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಮರಗಳ ನಡುವಿನ ಕ್ರಿಯೆ ತಾಳೆಮೆಳೆ ಸೇವೆ ಎಂದೂ, ಕಪಿಲಾ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ನಡೆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಳೆಕರೆ ಸೇವೆ ಎಂದೂ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಇವು ಈಚೆಗೆ ಅಪರೂಪವಾಗಿವೆ.

ಜಾತೀಗಳು ದೇವಾಲಯಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಇವು ಸುಮಾರು ೧೦-೧೧ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದಲೇ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಆಧಾರಗಳು ದೇರೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಜಾತೀಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆರಂಭವಾದುದು ತಾವು ನಂಬಿದ ದೈವದ ಮಹಿಮೆ, ಪೂರ್ವಾದ, ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪುನರಾವರ್ತನೆ ಮಾಡಿ ಆ ಆಚರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ದೈವದ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿ ಗೌರವಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ ಹಿಗ್ನಿಸಿ ಪ್ರಾಣ ಮಾನವನ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ನಂಜನಗೂಡು ನಂಬುಂಡೇಶ್ವರ, ಸುತ್ತೂರು ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ, ಹದಿನಾರು ಗ್ರಾಮದ ಮಾರಮ್ಮನ ಬಂಡೀಜಾತೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮುಖಿ ಜಾತೀಗಳು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಗಿವೆ. ಶಿಷ್ಟದ್ವೇವಗಳ ಜಾತೀಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಮೋಕ ವಿಧಿಗಳು ಪ್ರಥಾನವಾಗಿದ್ದರೆ, ಶಿಷ್ಟೇತರ ದ್ವೇವಗಳ ಜಾತೀಗಳಲ್ಲಿ ಜಾನಪದೀಯ ಆಚರಣೆಗಳು ಪ್ರಥಾನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೂ, ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈ ಎರಡೂ ಬಗೆಯ ಆಚರಣೆ—ನಂಬಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಜನ ಸಮುದಾಯಗಳು ಕೊಡಿಯೇ ಜಾತೀಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಂಜನಗೂಡು ನಂಬುಂಡೇಶ್ವರನ ಜಾತೀಯನ್ನು ಒಂದು ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ನಂಜನಗೂಡಿನ ಜಾತೀಯನ್ನು ಗೌತಮ ಮಹಾರ್ಜಿಯೇ ಆರಂಭಿಸಿದ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಜಾತೀಯನ್ನು ‘ಗೌತಮ ತಿರುನಾಳ’ ಎಂದೂ, ರಥಗಳನ್ನು ‘ಗೌತಮ ರಥಗಳಿಂದೂ ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಬಂಡಿಹಾಸಿಕ ದಾಖಿಲೆ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಮೈಸೂರು ದೊರೆ ಇಮ್ಮಡಿ ತಿಮ್ಮಾಜನ ಕಾಲದಿಂದ, ಇವನು ‘ಬಿರುದಂತೆಂಬರ ಗಂಡ’ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ತನ್ನ ಶೌಯ್ ಪ್ರದರ್ಶನದಿಂದ ಜನಭರಿತವಾಗಿದ್ದ ನಂಜನಗೂಡು ಜಾತೈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ ಎಂಬುದನ್ನು ಕೆಲವು ದಾಖಿಲೆಗಳು ಸ್ವಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ (ತಿರುಮಲಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ವಂಶಾವಳಿ:ಪ್ರ. ೧೯) / ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೯೫೨ರ ಕಲಕಾಡಿನ ಶಾಸನವೊಂದು ನಂಜನಗೂಡು ಜಾತೀಯಿಂದ ಚಿತ್ರೇಸಿದ ಸಾಮಿರ ದೇವರುಗಳಿಗೆ (ಜಂಗಮರು?) ಒಂದು ಹಗಲು, ರಾತ್ರಿ ‘ಅವಸರದ ನ್ಯೇವೇದ್ಯ’ ಮಾಡಲೆಂದು ದತ್ತಿ ಬಿಟ್ಟರುವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಮಾಚೋ—ಪ್ರಿಲೋ (ಮಾಘ—ಘಾಲ್ಯಣ) ಶಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಇದು ರಥಗಳ ದೊಡ್ಡ ಜಾತೈ ಮತ್ತು ನವೆಂಬರ್—ಡಿಸೆಂಬರ್ (ಕಾರ್ತಿಕ—ಮಾರ್ಗಿತಿರ) ಶಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ರಥಗಳ ಚಿಕ್ಕ ಜಾತೈ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ರಥಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಬಾರಿ ವೈಭವದ ಜಾತೈ ನಡೆಯುವುದು ಇಲ್ಲಿನದೇ ವಿಶೇಷ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಚಿಕ್ಕ ಜಾತೀಯಲ್ಲಿ ಜಾತೈಯ ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಕೃತಿಕಾ ದೀಪೋತ್ಸವ ನಡೆಸುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಆಚರಣೆಗಳೂ ಎರಡೂ ಜಾತೀಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇರುತ್ತವೆ.

ಬಣ್ಣ ಹನ್ನೆರಡು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಯುವ ಜಾತೈ ಅಂಕುರಾಪ್ರಜಾಯಿಂದ ದೀಪ್ರ ಉತ್ತಪಕ್ಕ ದೇವಾಲಯದ ಪರಿವಾರ ದೇವತೆಗಳ ಅನುಮತಿ ಪಡೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೇ ದಿನ ಅಲಯದಲ್ಲಿ ದೀಪ್ರವಾದ ಉತ್ಸವ ನಡೆಯುವುದರ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಬಲಿಪೀಠದ ಮುಂದಿರುವ ದ್ವಾಜಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಸರಿ ಬಣ್ಣದ ಭತ್ತ, ಚಾಮರ, ಪಂಜು, ಕಳಸ, ತ್ರಿಶೂಲಗಳ ಚಿತ್ರಗಳಿರುವ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದ ದ್ವಾಜವನ್ನು ಹಾರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ರಾತ್ರಿ ಉರಸುತ್ತಾ ರಾಜಬಲಿ (ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಅನ್ನ) ಹಾಕಿದ ನಂತರ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಉತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ

ಅಂದಿನಿಂದ ತೆಪ್ಪೋತ್ವವ ನಡೆಯುವವರೆಗೂ ರಾತ್ರಿಯ ಏಕಾಂತಕಾಲ ಪ್ರಾಚೀಯ ನಂತರ ಶಯನೋತ್ವವ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೂರನೇ ದಿನ ಚಂದ್ರಮಂಡಲ ಉತ್ತವ, ನಾಲ್ಕನೇ ದಿನ ಅನಂತ ಹೀತ ಉತ್ತವ ಹಾಗೂ ಐದನೇ ದಿನ ಶ್ರೀಕಂಠಮುಡಿಯ ಉತ್ತವ ಜರುಗುತ್ತವೆ. ಆರನೇ ದಿನ ವೃಷಭವಾಹನೋತ್ವವ, ಏಳನೇ ದಿನ ಗಜವಾಹನೋತ್ವವಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಚಿಕ್ಕ ಜಾತೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಉತ್ತವದ ನಂತರ ಕೃತಿಕಾ ದೀಪೋತ್ವವನನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಎಂಟನೇ ದಿನ ರಥೋತ್ವವ. ದೊಡ್ಡ ಜಾತೀಯಲ್ಲಿ ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ, ಮನೋನೃಣಿ ದೇವಿ, ಗಣೇಶ, ಸುಖಧ್ಯಾಂ ಹಾಗೂ ಚಂಡಿಕೇಶ್ವರ ಉತ್ತವ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಐದು ವಿವಿಧ ಎತ್ತರಗಳ ರಥದಲ್ಲಿ ಮೇರದರೆ ಚಿಕ್ಕ ಜಾತೀಯಲ್ಲಿ ಈ ವೃಷಭವ ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ, ಪಾರ್ವತಿ ಮತ್ತು ಗಣಪತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆಳಿಗೇ ನಿಷ್ಕಿತವಾದ ವೇಳೆಗೆ ಉತ್ತವ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಆಯಾ ರಥಗಳ ಮೇಲೆ ಏರಿಸಿದ ನಂತರ ನಾಲ್ಕು ಚಕ್ರಗಳಿಗೆ ಕೆಡುಗಾಯಿ ಒಡೆದು ರಥಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದ ಬಲವಾದ ಹಗ್ಗಗಳನ್ನು ಜಗ್ಗಿತ್ತು ಸೇರಿದ ಪರಿಸೆ ಹುಯಲೆಬ್ಬಿಸುತ್ತಾ ರಥ ಎಳೆಯಲು ಅನುವಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಜಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಈ ರಥಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕರಥಗಳು ಸರಾಗವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂದು ಸ್ವಸ್ಥಾನ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರನ ರಥ ತನ್ನ ಬೃಹದಾಕಾರದಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಎಳೆಯುವರ ಸಹನೆ, ತಾಳ್ಳಿ, ಸಾಮಧ್ಯ, ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸವಾಲು ಹಾಕುತ್ತಾ ಸಾಗಿಬರುತ್ತದೆ. ಗೌರೀಷಟ್ಟಿದ ಬೀದಿಯ ತಿರುವಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ತಡೆದು ನಿಂತರೆ ಆ ಬೀದಿಯ ಕೆನೆನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚಾಮುಂಡಿ ಬಳಿಗೆ ನಂಜುಂಡ ಹೋದನೆಂಬ ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆಗೆ ಪುಷ್ಟಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನೇ ಜನಪದರು,

ಮೂಡಾಗಿ ಬರುವ ತೇರು ಬಡುಗ್ಗಾಗಿ ನುಲುಕೋತು
ಬೆಡಗಿ ಚಾಮಾಯ್ಯಿ ಬಲುಕೋಂಡು ನಂಜುಂಡ
ನಿನ್ನ ಬೆಡಗೇನು ಬಿಂತು ಬಲವಾಗು

ಎಂದು ದೃವವನ್ನೇ ರೇಗಿಸುವ ಪದಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ದಿನ ಸಂಚೀ ಹಂಸವಾಹನ ಉತ್ಸವ, ರಾತ್ರಿ ತಾಂಡವೇಶ್ವರನ ಉತ್ಸವ ಜರುಗುತ್ತದೆ.

ಒಂಬತ್ತನೇ ದಿನ ಸಂಚೀ ಮೃಗಯಾತ್ರಿ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಚಾಮುಂಡಿಗುಡಿಯವರೆಗೆ ಉತ್ಸವ ಸಾಗಿದರೆ ನಂತರ ಮಹಭಾತಾರೋಹಣ ಉತ್ಸವ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಹತ್ತನೇ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ವೃಷಭವರ ತೆಪ್ಪೋತ್ವವ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಹನೇಷ್ವಂದನೇ ದಿನ ಉಯ್ಯಾಲೋತ್ಸವದ ನಂತರ ಶಯನೋತ್ವವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹನ್ನೆರಡನೇ ದಿನ ವೃಷಭವಾಹನ ಉತ್ಸವವಾಗಿ ದ್ವಾಜವನ್ನು ಕೆಳಗಿಳಿಸಿದ ನಂತರ ಜಾತ್ರಾ ವಿಧಿಗಳು ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಮುಖ್ಯ ಚಾತ್ರೀಗಳು

ಉರು	ದೇವ	ಕಾಲ	ಅವಧಿ
ನಂಜನಗೂಡು	ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ	ಮಾರ್ಚ್, ಏಪ್ರಿಲ್/ಆಗಸ್ಟ್, ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್	೧ ದಿನ
ಸುತ್ತುರು	ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ	ಫೆಬ್ರವರಿ	೨ ದಿನ
ಗೋನಹಳ್ಳಿ	ಮಾರಮ್ಮೆ	ಫೆಬ್ರವರಿ	೧ ದಿನ
ಬ್ಯಾಲದಕ್ಕಪ್ಪೆ	ಮಾದೇಶ್ವರ	ಮಾರ್ಚ್	೨ ದಿನ
ಕೊಡ್ಲಾಪುರ	ಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೇವಿ	ಮಾರ್ಚ್	೨ ದಿನ
ಸಂಗಮ	ಬಸವೇಶ್ವರ	ಮಾರ್ಚ್	೨ ದಿನ
ತರಗನಹಳ್ಳಿ	ಮಾದೇಶ್ವರ	ಮಾರ್ಚ್	೨ ದಿನ
ಹುಣಸನಾಳು	ಪೋನಕಾರಪ್ಪ	ಫೆಬ್ರವರಿ	೧ ದಿನ
ತುಮ್ಮನೇರಳೆ	ನಾಗೇಶ್ವರ	ಮಾರ್ಚ್	೨ ದಿನ
ಹೊಸಕೋಟಿ	ಕಟಿಲೇಶ್ವರ	ಮಾರ್ಚ್	೨ ದಿನ
ಕಳಲೆ	ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕಾಂತ	ಮಾರ್ಚ್	೧ ದಿನ
ಇಮಾವು	ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ	ಫೆಬ್ರವರಿ	೧ ದಿನ
ಕಾಯ್ದೆ	ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ	ನವೆಂಬರ್ ದೀಪಾವಳಿ ಮರುದಿನ	೧ ದಿನ
ಹೆಜ್ಜೆಗೆ	ವೀರಭದ್ರ,	ಫೆಬ್ರವರಿ	೧ ದಿನ
	ಸೋಮೇಶ್ವರ,		
	ಮಾರಮ್ಮೆ		
ಮಲ್ಲನಮೂಲೆ	ಬಸವೇಶ್ವರ	ಫೆಬ್ರವರಿ ಮತ್ತು ನವೆಂಬರ್	೨ ದಿನ
ಹಡಡತಲೆ	ದಂಡಿನ ಮಾರಮ್ಮೆ	ಮಾರ್ಚ್	೧ ದಿನ
ಹುರ	ಮಲ್ಲಿಕಾಜುನ	ಮಾರ್ಚ್	೧ ದಿನ
ಹದಿನಾರು	ಬಂಡೀಜಾತೀಮಾರಮ್ಮೆ	ಮಾರ್ಚ್	೨ ದಿನ
ಹಸ್ತಾರು	ಗಡಿಭೈರವ	ಫೆಬ್ರವರಿ ಓ ರಥ	೨ ದಿನ
ದೇವನೂರು	ಗುರುಮಲ್ಲೇಶ್ವರ	ಜೂನ್	೨ ದಿನ
ಮಲ್ಲಳಿ	ಜನ್ಮಪ್ಪ	ಯುಗಾದಿಗೆ ಒ ವಾರ ಮೊದಲು	೧ ದಿನ
ಚನ್ನಪಟ್ಟಣ	ಗಡಿಯಪ್ಪನಜಾತೆ	ಯುಗಾದಿಯಾದ ಒ ವಾರಕ್ಕೆ	೧ ದಿನ
ತೋರವಳ್ಳಿ	ಮಾರಮ್ಮನ	ಬಂಡೀಜಾತೆ	೨ ದಿನ
		ಮಾರ್ಚ್	
ಹಗಿನವಾಳು	ಪಟ್ಟದಮ್ಮೆ	ಮಾರ್ಚ್	೧ ದಿನ
ಅಂಬಳೆ	ಪಟ್ಟದಮ್ಮೆ	ಮಾರ್ಚ್	೧ ದಿನ
ಹಲ್ಲರೆ	ಎಕ್ಕಮ್ಮೆ	ಮಾರ್ಚ್	೧ ದಿನ
ಮಾದಾಪುರ	ದಂಡಮ್ಮೆ	ಮಾರ್ಚ್	೧ ದಿನ

ಉಂಟು	ದ್ವೇಪ	ಕಾಲ	ಅವಧಿ
ಸಂಗಮ	ಸಂಗಮೇಶ್ವರ ಮಹದೇವ ತಾತ	ಮಾಚಿಂ ಮತ್ತು ಕಾತೀಕ	೧ ದಿನ
ಬಿದರಗೂಡು	ಮಾದೇಶ್ವರ	ಕಡೇ ಕಾತೀಕ	೧ ದಿನ
ಸಿಂಧುವಳಿ	ಬಿಲ್ಲಮೃ	ಫೆಬ್ರವರಿ, ಮಾಚಿಂ	೧ ದಿನ
ಕಸುವಿನಹಳಿ	ವೇಣುಗೋಪಾಲ ಬೃಂದಾವನ ಉತ್ಸವ	ಜನವರಿ	೧ ದಿನ
ಸೂರಳಿ	ಮಾರಮೃ	ಮಾಚಿಂ	೧ ದಿನ
ದೇಖಾರು	ರಾಮಲಿಂಗೇಶ್ವರ	ಜನವರಿ	೧ ದಿನ
ತಗಡಾರು	ಲಾಕ್ಷ್ಮಿನಾರಾಯಣ	ಯುಗಾದಿ	೧ ದಿನ

* * * *